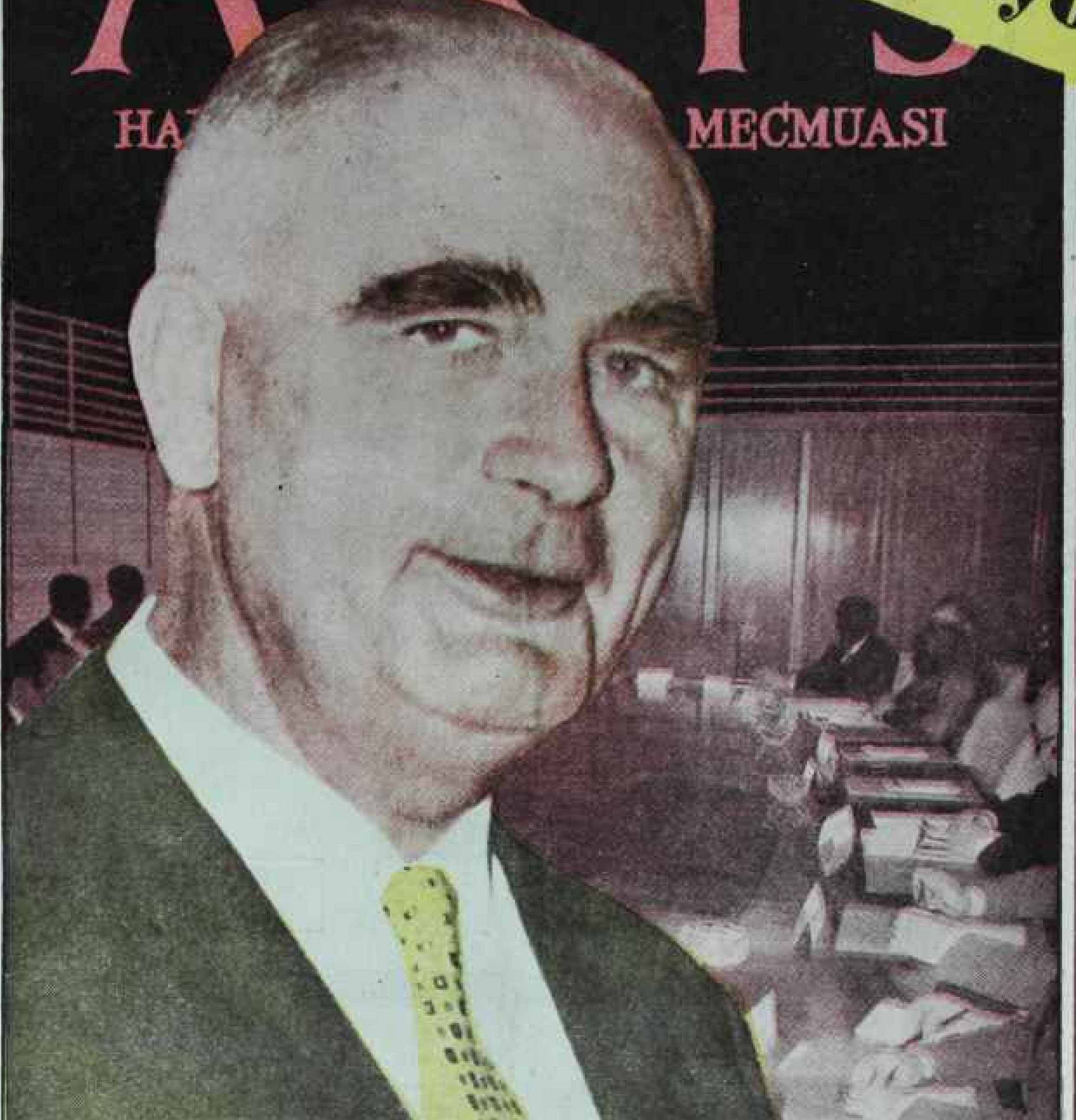
3 EYLÜL 1962
Sayı: 4[illegible]

T.B.M.M. Açılıyor

AKİS

HA... MECMUASI

Dr. G. RİPKEN
Dış Yardım Meselesinde İlk Adım

FİATI: 1 LİRA

Güzel Yaşamak
İSTİYORSANIZ
Birikmiş Paranızı
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI
Tasarruf Hesaplarında
Toplayınız
500
VB
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Kızılcahamam Sulh Ceza Hakimliği eliyle aldığımız tekziptir.)

"Sevgili AKİS okuyucuları,

Akis'in, medeni cesaretini kaybedip meşrebine uygun perde arkasında görünen Başyazarı damad Metin Toker'in, bu sütunu işgal ettiğim için evvelâ sizlerden özür dilerim.

Akis okuyucularının da diğer vatandaşlar gibi elbette ki, hakikatleri bilmek ve okumak istemesinden şüphe etmiyorum. Bu zarurî cevabı vermekteki maksadım, Akis imzası arkasında gizlenen kimsenin, gerçekleri nasıl tahrif ettiğini sizlere duyurmaktır.

Türkiye'de basın hürriyeti olduğunu savunan Akis'in Başyazarı, cezaevinde bulunan beni ele alarak, "Bir zavallı genç" tabirini kullanmakta ve kendimi bir gün demir parmaklıklar arasında bulduğumu yazmaktadır.

Akis'in medeni cesaretini kaybetmiş perde arkasındaki damad beyi şunu bilmelidir ki, bahsettiği Turgay Üçöz "bir zavallı genç" değildir. O, ta 1948 denberi inandığı dava uğrunda çalışan ve bundan böyle de vazife ifa ederken, gelmesi muhtemel türlü meşakkatleri, eza ve cefayı göze almış bir kimsedir. Onun meşrebinde, ürkeklik, döneklik ve davadan ricat gibi Akis'in damad beyine has vasıflar yoktur. Bunu, bir zamanlar Zafer gazetesinde beraber çalıştığımız damad bey gayet iyi bildiği gibi, arzu ederse muhterem Feyzioğlu ve Bekata'dan da öğrenebilir.

Damad bey, yine aynı yazıda, benim ıstırap çektiğimi yazıyor. Anlaşılan damad bey, cezaevinde iken taşıdığı haleti ruhiyenin başkalarında da aynen tezahür edebileceği zannında.

Turgay Üçöz, hapse düştüğü için asla ıstırap çekmiyor. Bilakis o, dünün hürriyet kahramanlarının bugünkü zavallı halini göstermeyi nasip ettiği için Allahına şükrediyor.

Akis'in perde arkasına gizlenen damad beyi, "Siyasi çekişmelerin alakamın bulunmadığını" da bildiriyor. Bu görüş bir nebze doğru olar bilir. Turgay Üçöz, 14 senedenberi inandığı dâva uğrunda zerrece inhiraf etmeden yürümekte ve fakat damad beyin "anladığı manada" siyasi çekişmelere girmemektedir. Zira o, her şeyden evvel büyük vatandaş kitlesine hitap eden bir mesleğin mensubu olduğunu bilir ve vazife ifa ederken, bu vazifeyi de verilen görevi yerine getirmek için değil, İnandığı davaya hizmet ettiği için yapar.

Akis, hapse girmemle "Hiç kimsenin kılının kıpırdamadığını" da yazıyor. Turgay Üçöz, ucuz kahraman olmak hevesinde olmadığı için, başkasının ve hele Akis gibilerinin kılının kıpırdaması veya kıpırdamaması onu ilgilendirmez. Ancak, bir zamanlar cezaevleri kapılarında torunlarla çektirilen resimlerin gerçek manası bugün daha iyi anlaşıldığından, sadece memleket ve Türk basını hesabına üzüntü duyar.

Damad bey aynı yazıda bir gerçeği daha tahrif ediyor. Ve: "D.P. nin sokaktan milyoner olmuş iş adamının" gazetesinde çıkan bir yazıdan dolayı Üçöz mahkûm olmuştur." diyor. Sonra da bu mahkumiyeti memlekette basın hürriyetinin olduğuna delil diye gösteriyor.

Bugün Türkiye'de basın hürriyetinin olup olmadığının tesbitini, halen Türk basını hakkında açılan 145 davayı zikretmek suretiyle damadı beye bırakıyorum.

"Sokaktan milyoner olmuş" diye kasdettiği tanınmış iş adamımız sayın Muammer Kıraner'i müdafaa bana düşmez. Ancak şu kadar söyliyeyim ki, Kıraner de pek çok vatandaş gibi asılsız ihbarlara maruz kalmış ve gerek Yüksek Soruşturma Kurulunda ve gerekse Adaletin önünde hesap verip alın akıyla çıkmış bir kimsedir.

Sonra Akis, mahkûm olduğum hadise için "Herkesin malûmudur" diyor. Doğru. Hadise herkesin malûmu oldu ama, hâlâ Akis'in damad beyinin malûmu olmamış.

Bir kere daha söyliyelim: Benim mahkûmiyetime sebep olan yazı, Akis'in dediği gibi "Zafer" de değil, babası eski D.P. lidir diye talebesini ağzından burnundan kan gelinceye kadar döven bir lise öğretmeninin bu hareketinin doğru olmadığını belirtmek için Kudret gazetesinde intişar etmişti.

Mahkemenin hükmü ve kesinleşmiş bir ceza hakkında söyliyecek bir sözümüz yoktur. Ancak bu bahiste, vicdanen müsterih olduğumu kaydetmekle iktifa ediyorum. 2.8.962 **Saygılarımla.**

Kızılcahamam cezaevinde
mahkûm gazeteci
Turgay Üçöz"

Fazla güneşte kalmaktan
ileri gelen baş ağrılarını...
OPON TESKİN EDER
OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago
romatizma ağrılarına karşı faydalıdır
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki
sancılarında başarı ile kullanılır
günde 6 tablete kadar alınabilir
OPON

Kendi Aramızda

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 9, Cilt: XXIV, Sayı: 427

Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak No.: 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara
*
İdare :
Rüzgârlı Sokak No.: 15
Rüzgarlı Matbaa
Tel: 10 61 96
*
Başyazar:

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER
*
Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe:
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları:
Santimi: 20 lira
3 renkli arka kapak: 1.500 TL.
İlân işleri:
Telefon: 10 61 96
Dizildiği yer:
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Milli Eğitim Basımevi
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih: 2.9.1962

Kapak Resmimiz
Dr. G. Ripken
Konsorsiyum Başkanı

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Yaz bitmiş bulunuyor. Yazla beraber biten, tatil aylarıdır. Eylül, sonbaharın başlangıcı olarak gelip çatmıştır. Şu anda başkent, mutad kalabalığını toplamaktadır. Meclisin açılması, Ankaraya ilk hareketi getirmek üzeredir. Ankaranın hareketlenmesi AKİS in de yaz uykusundan uyanması demektir. Aslına bakılırsa, bu yaz AKİS'in hararetinden bir şey kaybettiğini söylemek güçtür. Memleketin en önemli meselesi Planlama işinde gerçeğin ne olduğunu en ziyade AKİS'ten öğrenmek kabil olmuştur. Bazen fazla heyecanlı, bazen hâdisenin çapına göre hafif haberlerin dolaşıp durduğu ortamda AKİS, başkentteki istihbaratının sağlamlığı ve emin haber alma kaynaklarının varlığı sayesinde işin esas istikametini söylemiş, bu arada tutulması gerekli yol konusunda da fikrini açıklamıştır. Ama şimdi, politika hayatının daha hızlandığı sırada bu mecmua bir yandan başkentte olup bitenleri en doğru şekilde anlatacak, bir yandan da çerçeveli yazılarında durumun tahlilini, tenkidini yapacak, kendi görüşünü bildirecektir.

AKİS okuyucularına geçen haftalar içinde, memleketin bugünkü durumu ve meseleleri karşısında Basından beklenen, daha doğrusu beklenmesi gerekenin ne olduğu ifade edilmişti. "Basın" deyince, umumi efkâra hitap eden ve politika değil gazetecilik yapan yayın organlarını anlamak lâzımdır. Bu mecmuanın YURTTA OLUP BİTENLER kısmında bulacağınız "Rockefeller'in gazeteleri" yazısında Basın hayatının perdesi aralanmaktadır. Vaktiyle Menderes idaresinin resmi ilân kanalıyla örtülü ödeneğinden, bugün ise örtülü ödenek değil ama resmi ilân kanalına ilâveten bazı Vurguncu Demokratların sübvansiyonu ile beslenen bu pejmürde Basının içyüzü ve gayesi o yazıda tam bir açıklıkla ankatılmaktadır. O gazeteleri, bugün bir tarafa bırakmak, onları başka demokratik memleketlerin L'Humanite veya Unita'ları gibi görmek lâzımdır. Onlar, tıpkı Fransa ve İtalya Komünist Partilerinin resmi organları tarzında, cereyan eden ne olursa olsun rejime, düzene, sisteme ve devlete hücum edecekler, en inanılmayacak yalanları yazacaklar, en kaba tahrikleri yapacaklardır. Bunlardan bir tanesi, gene YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda bulunacak "Kökü İçerde Melanet Organları" yazısında belirtildiği gibi hüviyetinin esasını bir yazıyla ortaya koymuştur. Kendine hâkim olabilme imkânını bile elinden kaçırmış bu grup, tam bir hıyanet içinde, memlekette iyi, asil ve dürüst ne varsa onun tahribiyle meşguldür. Bizim Rockefeller'lerimizin gazeteleri açılıp ta okunduğunda -bu işi yapanların sayısı inanılmaz derecede ve şaşılacak bir süratle düşmektedir- bütün Türkiyenin Mersine gittiği şu sırada üstadların, eşeğe ters binmiş, 180 derecelik değişik istikamete gittikleri kolaylıkla görülecektir.

Mesele, bugün önce Parlamentonun -tabii, Parlamentodaki kendini bilir grupların- ve asıl Basının Demokrasi davasına sahip çıkması, ötekileri hiç umursamaması, onlar ne kadar gürültü çıkarırsa çıkarsın "boş vermesi'dir. Bu yapıldığı, suni gürültüler maksatlı organların dışında hiç kimse tarafından büyütülmediği, umumi efkâra bir horoz doğuşunun hikâyesi değil, asıl meselelerin halli yolundaki çalışmalar intikal ettirildiğinde iki aydır düzelen hava büsbütün sıhhat kazanacaktır. Tabii, bunun için Parlamentodan ve Basından da önce Hükümetin kollarını sıvaması, işlenecek malzemeyi vermesi lâzımdır.

Meclisin açıldığı şu sırada, bir defa daha oyun, küfürbazla küfür sevmeyen adamın mücadelesidir. Dava, mücadelenin hangi sahada cereyan edeceğinin teshiridir. Eğer küfür edilecekse, küfür sevmeyen oyunu peşinen kaybetti demektir. Zira hiç bir hal ve şartta onun, öteki derecesinde "başarılı küfür" sallaması kabil olmayacaktır. Yok, küfür bir tarafa bırakılacak, fikir söylemek zarureti yerleştirilecekse o takdirde de küfürbaz hapı yuttu demektir. Zira fikirin f'si o cephede mevcut değildir.

Yakın bir mazide, bir istifadeli tecrübe yatıyor. Eğer İnönü, 27 Mayısa takaddüm eden günlerde rakibinin mücadele sahasını kabul etseydi, külhanbeyi rakipleri onu yerler bitirirlerdi. Ama İnönü mücadeleyi, onların değil de kendi inin ve şahsiyetinin seviyesinde muhafaza edince..

... ne oldu, hep biliyoruz! .

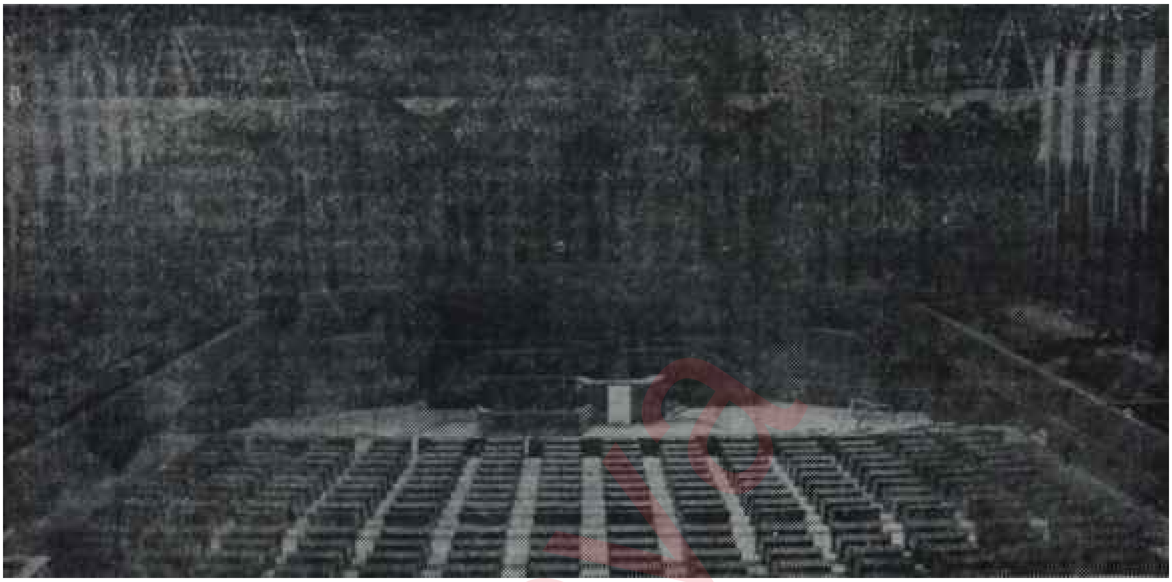
Saygılarımızla

AKİS

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

T. B. M. M. de milletvekillerini bekleyen boş salon
Bekleyen sabırlı derviş

Millet

Not!

Bitirdiğimiz haftanın sonunda, çok kimsenin kalbinde bir endişenin yattığını gizlemek imkânı yoktur. Bu endişe çeşitli çevrede söylenmiş, gazetelere geçmiştir: Meclis bu sefer, nasıl çalışacak? İtiraf etmek lâzımdır ki Meclisin bundan iki ay önceki kapanış celsesi tatlı hatıralar ' bırakmamıştır. Siyaset hayatının bir Kel Hasanı karşısında dahi C.H.P. sinirlerini bozunca ortalık karışmış, hiç yoktan bir fırtına kopmuştur. Aynı çeşit hadiseler, tekerrür edecek mi?

Türkiyede parlamenter rejimin bütün itibarını tekrar kazanmış olduğu söylenemez. Bu itibarsızlık yüzündendir ki Mecliste vuku bulan her patırdı, gerçek öneminin çok üstünde akis yaratmaktadır. Başka memleketlerde, hoş olmasa bile normal karşılanacak bir takım hâdiseler bizim umumi efkârımızı derin surette rencide etmektedir. Hele, Meclisin kapalı bulunduğu son aylar zarfında ciddi bir düzelme istidadının belirmiş olması, hayatın hareket kazanması Meclis çalışmalarını büsbütün kritik hale getirmektedir. "İşte, Meclissiz daha iyi oluyor!" inancı hak ve kuvvet kazanırsa, demokratik düzen en büyük tehlikeyle karşılaşır. Zira işler, bir süre Meclissiz hakikaten daha iyi gidiyora benzerse de yeni düzen içinde öyle bir an gelir ki kazanılan her şey kaybolur ve hareket noktasının çok serisine düşülür. O zaman bütün yola yeniden başlamak gerekir.

Yüreklerde beliren endişenin belli başlı bir sebebi, A. P. ni eline geçirmiş görünen kliğin seviyesi, çapı ve usulleridir. Onun yanında, her türlü müvazeneden mahrum Osman Bölükbaşının C. K. M. P. karşısında, kurmaya çalıştığı M. P. ile birlikte uğradığı hezimet yeni bir tahrik organını ortaya çıkarmıştır. Önemli pek çok konuda ciddi çalışma yapması gereken Meclis bunun yerine kendini A. P. deki takıma ve bir demagoga kaptırırsa, büyük hüsrana yol açacaktır.

Mecliste patırdının olmamasına imkân yoktur. Patırdı, maksatlıların çevresinde kalırsa itibarsızdık onlara ait olacak, demokratik düzen ve parlamenter sistem zarar görmeyecektir. Meclisteki tahrik gruplarına, dışardaki yayın organlarının da katılmasını beklemek lazımdır. Bunlar, bir bardak suda fırtına koparmak için his bir gayretten geri kalmayacaklardır. Bilhassa af ve plân gibi konular çok istismar edilecektir.

Hafta biter ve Meclisin açılma tarihi gelip çatarken milletin endişeli gözlerinin politika adamlarına dikilmiş bulunduğunun bilinmesi lâzımdır. Parlamento sistemi bir memlekette, herkesten çok bizatihi Parlamentonun tutumuyla popüler olur veya olmaz. Eğer Parlamentonun kendisi Parlamento sisteminin itibarına dikkat etmezse, o sistemi başka her hangi bir kimsenin kurtarmasına imkân kalmaz.

Bu bakımdan, önümüzdeki haftanın başından itibaren politika adamlarımızın milletten alacağı not sadece kendilerinin değil, bütün düzenin sınıf geçmesine veya sınıfta kalmasına yol açacaktır. Umumi efkârda şüphe ve endişenin kuvvetli olduğunu Meclis hatırdan hiç çıkarmamalıdır.

Bir hasbıhal, bir tavsiye

Metin TOKER

Bazen dostlar bana, "Yahu, sen hiç sinirlenmez misin?" diye sorarlar. Bahsettikleri konuda, hiç sinirlenmem. Bahsettikleri konu, her Allahın günü orada burada çıkan yazılardır. Seneler var ki bir takım kimseler uğraşıp dururlar; Onu yazarlar, bunu yasarlar... Bütün bu yıllar içinde adeta bir "Damat bey Edebiyatı" teşekkül etmiştir. Neler dememişler, neler uydurmamışlar, neleri istismara kalkışmamışlardır. Hele bazı sütunlar vardır ki, benim için çalışıyor dense yeridir.

Her çeşidinden, her cinsinden, her meşrebinden bu kalabalık, bazen aklını başına devşirir. "Adamın reklâmını yapıyoruz, be!" der ve bir süre de "Bahsetmemek suretiyle aleyhte propaganda" yı dener. Ne zaman patlayacaklar diye, eğlenerek beklerim. Bir gün, bir hafta, bir ay sabrederler, nihayet dayanamaz gene başlarlar. Söylerler, söylerler, söylerler. Hiç tutmadığımı, sadece tınmadığımı değil, zerrece sinirlenmeden kendi işime baktığımı görünce kendi kendilerini yerler.

AKİS'in, bir çetin mücadelenin dün de, bugün de içinde olduğunu herkes bilir. Bu mücadelenin safhaları bizim lehimize bittikçe düşmanlarım artmıştır, düşmanlarım kavilleşmiştir. Hücumlar yapmışızdır, kampanyalar açmışızdır, karşımıza hedefler almışızdır, insafsızca darbeler indirmişizdir, çok oyunu bozmuşuzdur. "Sütten çıkmış kaşık" olduğumuzu iddia edecek değiliz. Dünya kadar adamda, bir kaç belirli çevrede unutulmaz kuyruk acısı bırakmışızdır. Ama bir tek gün, yazılanlara ve söylenenlere cevap yetiştirmeye kalkışmamışızdır. Beraber çalıştığım arkadaşlarımın tepelerinin attığı, "Yok, bu kadarı da olmaz!" diye isyan ettikleri, "Ağızlarının payını verelim" talebiyle ayaklandıkları olmuştur. Hep yatıştırmışımdır, hep sükûnet tavsiye etmişimdir, hep "Değmez" demişimdir.

"Değmez!"

Sır buradadır

Fransızların Aristide Briand'ı hiç kızmazmış. Pariste bir gün kendisi hakkında dünya kadar söylenti çıkarılır, aleyhinde haber uydurulur, hikayeler anlatılır nükteler yapılırmış. Briand zerrece nmursamazmış. Bir gün, bundaki kerameti sormuşlar. Gülmüş. "Birader ben bekârım. Akşam olup ta eve gidince, hiç kimse bana benim hakkımda şunların, şunların, şunların dendiğini söylemez ki.. O yüzden kafam dinç kalır. Duymam bile.." demiş. Ben bekâr değilim ama, benim karım şerbetli gelmiştir. Kocasıyla uğraşanlar, babasıyla uğraşanların yanında devede kulak bile değildir. Cim karnında, bir noktadır.

Bu sükûnet aslında, Basının ya da Sokak Gazetesi nin gerçek kudretini bilmekten gelmektedir. Ben 19 senedir Basın hayatındayım. 19 senedir yalanla, esassız kampanyayla, şamatayla, iftirayla, çamur atmakla bir tek kimsenin yıkıldığını, bir tek kuvvetin zedelendiğini görmemişimdir. Eğer hücuma uğramış bir kimse yıkılmış, bir kuvvet zedelenmişse ya ortada bir gerçek vardır, ya da sinirler dayanmamıştır. "İftira et, İftira et! Mutlaka izi kalır.." derler Bu, mağlûpların, namert metodlarla yenildiklerine kendilerini inandırmak için buldukları bir teselli vasıtasından başka şey değildir. İftiranın izi kalır mı, kalmaz mı o bile pek belli değildir. Ama kalsa bile, bu, üstesinden gelinmeyecek bir iz olmaktan çok uzaktır. Böyle olmasaydı, dünya yaşanılır halden çıkardı, İki baldırı çıplak, gürültücüdürler diye, memleket hayatına sahip olacaklar! Nerede bu bolluk? 19 senedir görmüşümdür ki bir fiskeyle yıkılanlar sadece iskambil kâğıdından şatolardır ve Basının kuvveti gerçeği söylediği nisbettedir. Suların boşu boşuna bulandırıldığı olur. Hiç füturu bozmadan, beklemek lâzımdır. O an bir hata yapılmadı mı, sırtın oyunla yere gelmesine imkan yoktur.

Bütün, bu "söylenenler, denilenler, anlatılanlar" karşısında bir tek akıllı davranış vardır. Asılsızlara hiç aldırmamak. Bir gerçeğe dayananlar varsa hulus ile, belirtilen o kusuru düzeltmek. Hiç olmazsa "Ha, demek dışardan öyle görünüyor.." diyebilmek ve gerekli tedbiri almak. Ahmakça davranış ise bağırmak, çağırmak, saçı başı yolmak, kendini yere atıp tepinmek, küfretmek, yarışa çıkmak, dünyayı zehretmektir.

Bu sözler niçin?

Meclis açılıyor. Türkiyenin kaderi Mecliste, şu ilk aylar içinde Koalisyon partilerinin ve hususuyla C.H.P. nin hareket tarzıyla sıkı sıkıya alakalıdır. Her şey gösteriyor ki en adi cinsinden bir obstrüksiyon gayreti bir avuç ekalliyete hâkim alacaktır. Memleketin son bir kaç aydır hissedilir şekilde iyiliğe doğru gittiğini, herkes gibi onlar da görmektedirler. Bunu baltalamak için Meclis dışındaki çalışmaları hüsrandan başka şey getirmemiştir. Tersine, kendi itibarlarını yitirmiştir. Fikirsizlikleri, seviyesizlikleri, boşlukları daha iyi ortaya çıkmıştır. Son kozlarını Mecliste kıracaklardır. Kürsüye adamlar çıkaracaklardır, tahrik edeceklerdir, sinir bozacaklardır, demagoji yapacaklardır, kavga arayacaklardır. Bir tek başarı ihtimalleri vardır: C. H. P. yi aynı yala sokmak. Ama C. H. P. geniş yürekle tebessüm etti mi, C. H. P. liler oturdukları yerden gülüp alay etti mi, hücumları sinirsiz ve nüktedan bir kaç hatip defetti mi, Koalisyon ortaklarını da ilzam edecek sinirli, tadsız laflar söylenmedi mi ve en mühimi döğüşe, küfüre, sıra vurup sükûneti bozmaya kalkışılmadı mı memleket ve demokratik rejim bir kaç haftada bir kaç fersah yol alacaktır. Tas aylarının getirdiği selah, perçinleşecektir. Memleket o azgın politika esnafının, kendi yazdığını kendi okuyan gecikmiş Don Kişotların tutturdukları teraneden öylesine farklı meselelerle meşguldür ki Mecliste C. H. P. onları tecrit etti mi, babası tutmuş araptan fazla ciddiye alınmayacaklar ve kaderimizle oynayamayacaklardır.

Mecliste kuvvet gösterisi, sinirlere hâkim olmada gösterilecek kuvvettir. Koalisyon partileri ve bilhassa C.H.P. "Kuvvetlilerin Tebessümü" ile gülemezlerse, her şeyden ümidi kesmek için bütün sebepler ortaya çıkacaktır.

T. B. M. M.

Arenada bayram

Haftanın ortasında Meclis binasının önünden geçenler korkulu gözlerle bu mimarlık şaheserine baktılar. Endişeleri binanın herhangi bir kazaya uğraması, yıkılıp yakılması filan değil, ama pek yakın günlerde bu çatı altında cereyan edecek olaylardı. Korkulu gözlerin sahibi vatandaşlar bir o kadar da endişeyle aralarında konuştular:

"— Acaba 3 Eylülden sonra ne olacak?"

Muhalefetin kalabalık kısmını teşkil edecek A. P. nin hücumlarına Koalisyonu teşkil eden 3 partinin karsı koymak için şimdilik bir hazırlığı yoktur. Gerçi üç parti Koalisyonu teşkil ederken imzaladıkları protokolda bir komisyon kurmayı ve Hükümetle ilgili meseleleri üç partinin temsilcileriyle evvelâ burada halletmeyi karara bağlamışlardır. Koalisyonun yürümesini temin için teşkil edilmesi düşünülen bu komite sadece düşüncede kalmış, Meclis tatile girer girmez rahatlayan Uç parti mensupları bu konuda çalışmaya adeta lüzum görmemişlerdir.

Bu yolda ilk ve son toplantı Meclis kapanmadan birkaç gün evvel yapılmıştır. Parti grupları başkanlarıyla, Başkan Vekillerinin iştirak ettiği toplantıda incir çekirdeğini doldurmayan bazı konular ele alınmış sonra herşey oluruna bırakılmıştır.

Koalisyonun ikinci siyasi teşekkülü Y. T. P. idarecileri, partileri aleyhinde A. P. tarafından açılan büyük kampanyaya karsı koymayı, Koalisyonla ilgili meselelere tercih etmiş, seçim bölgelerine dağılan milletvekilleri bu işi Meclis açılınca halletmeyi uygun bulmuşlardır.

Şimdi, üç parti grubu ayrı, ayrı salı günü toplanacak ve birinci derecede bu konuyla ilgilenecektir. Zira en azından halk diliyle "Yumurta kapıya gelmiştir."

Koalisyonun yürütülmesiyle ilgilenecek komisyonun yetkili kişileri, Grup başkanları olacaktır. Her partinin Grup başkan vekilleriyle Grup idare heyetlerinden birkaç kişi Komisyona katılacaktır. Ayrıca partilerin Genel İdare Kurulları veya bunun yerine kaim olan üst teşek-

" Rockefeller'in Gazeteleri"

Bu memlekette İhtilâl yapıldığı zaman, zalimlerin yanında hiç kimse yok değildi. Vurgun idaresi, kendisini mükemmel şekilde teşkilatlandırmıştı. Zenginleri vardı, yazarları vardı, gazeteleri vardı, kabadayıları vardı, militanları vardı, fanatikleri vardı, midecileri vardı. Hiç kimse olmasa zalimlerin kendileri, aileleri, yakınları mevcuttu. İhtilalden sonra bunlar, bir füzeye bindirilip fezaya gönderilmediler. Aramızda yaşıyorlar.

Yüreklerinde derin bir kin, ihtilali geçekleştirmiş bütün kuvvetlere karşı amansız bir düşmanlık, Ordu veya Gazeteci yahut Gençlik deyince tüyleri diken diken olur tarzda, bir üniforma dahi görmeye tahammül etmeyecek kadar nefret dolu halde..

Bunlar yeniden teşkilâtlanmışlardır. Zenginleri parayı vermiştir, yazarları yazıları karalamaktadırlar, gazeteleri kurulup yayına başlamıştır, kabadayıları, hela duvarlarına "Af var!" yazmaktadırlar, militanları derdi başka halkı tahrikle meşguldür, fanatikleri "Merhum Edebiyatı" yapmaktadır, midecileri de eski "iyi günlerin" avdetini hayal etmektedir. Tezgâh İşlemektedir.

Tezgâh işlemektedir ama, çevre 27 Mayısa nazaran büyümemiş, pek daralmıştır. Menderes iktidardayken millet çoğunluğuna nazaran bir avuç olan bu faal grup, efendileri göçtükten sonra kendi kendisi için çalıp kendi kendisi için söylemektedir. Gazeteleri okunur, kongrelerde söyledikleri gözden geçirilirse bunların geniş bir muhayyileye dahi sahip olmadıkları kolaylıkla görülebilir. Bir subayın başına bir şey mi geldi? Başlık hazırdır: "Bir Albay bir çocuğu ezdi". (Bk. Son Havadis - 31 Ağustos 1962. Sayfa 1) Orduyla alakalı bir talihsizlik mi? "Muhafız Alayı paraşütçüleri kaza geçirdi" (Bk. Yeni İstanbul - 31 Ağustos 1962. Sayfa 1) "Kadeş Hadisesi"nin istismar tarzı herkesin hatırındadır. İnönüye gelince, adam "asker kaçağı" dahi yapılmıştır. Derisini yüzüp dolduramayanlar, yıllar yılı yaptıkları gibi, en ufak soğuk algınlığını "Aman, bu sefer ölüyor galiba" diye Rockefeller'e müjdelemektedirler. Tefrikalar (Bk. Tasvir - 31 Ağustos 1962. Sayfa 4), hatıralar (Kılıç Alininki tarzında), tahliller gırla gitmektedir. Hep, Rockefeller'i memnun etmek için. İnsan, hiç olmazsa plak değiştirir. İnsan, hiç olmazsa muhayyelesini işletip variasyonlar yapar. İnsan, hiç olmazsa orijinal olmaya çalışır. Hayır! İhtimal ki Rockefeller, bunu bile arzulamamaktadır. Düşmanlarına küfür edilsin, omurunda bile olmayan halk "Bu halk ne iş, ne ekmek istiyor. Bu halk, ancak af istiyor. Başka şey değil.." diye gösterilsin, derleme kalabalıkların tertipli alkışları "Ah, bu millet şehitlerini unutamıyor" edebiyatına yol açısın.. Rockefeller memnundur.

Bugünkü Türkiye nerede, o Basın nerede? Bir tekmede yıkılacak hale gelmiş, milletin bütün desteğinden mahrum duruma düşmüş gecekondu iktidarları için 2000 yılına kadar istikbal söyleyen sahte kâhinler okulunun yeni çömezleri Vurguncu Demokratların besledikleri yeni beslemelerde kendilerini avutmakta, dalaletten hıyanete, düşüklüğün bütün gamlarında çalıp oynamaktadırlar.

Şaşılacak kimseler, tecrübesizlik veya telâşlılıklarından bunları ciddiye alanlar, bir şey zannedenler, onlarla ağız dalaşmasına girenlerdir. Bunlar söyleyeceklerdir. Söylesinler de, hep beraber gülelim. Dosunu inanılmaz derecede arttırdıkları küfürler, tepetaklak giden tirajlarım kurtarmak için son çaredir. Bir belirli miktarda Rockefeller'e maliktirler. Bu, eşeğin kuyruğu gibidir. Hatta, öyle bile değil.. Eşeğin kuyruğu ne kısalır, ne uzar. Bunlar, kısalıyorlar. Kısaldıkça da, paylaştıkları 25 kuruşlukların adedi azalmaktadır.

Ama, dikkat kendini bilen Basın ve dikkat İktidar! Bu "Rockefeller'in Gazeteleri", düştükleri ölüm çukurunda mutlaka yalnız bırakılmalıdır. Bunlar önemlerini, önemli kimseler veya müesseselerin muhataplığını sağlamak suretiyle kazanacaklardır. Dönüp yan gözle bakmaya bile değecek halde değildirler. M.B.K. İdaresi, sadece sinirine hâkim olabilseydi melanet kaynağını büyük nisbette kurutabilirdi. Ama o, sinirine hâkim olamadı ve oyuna geldi. Şimdi, yeni İktidar bu imtihanın eşiğindedir.

Ne Tedbirler Kanunu, ne polemik, ne cevap!

Ayağın ucuyla, şöyle bir itilme.. İktidar memleketin havasını sükûnetle çalışıp düzeltebildiği nisbette, Kuğunun Şarkısının sonu o kadar çabuk gelecektir.

küllerinde vazifeli kişiler de Komisyonda yer alabilecektir. C. H. P. yi bu Komisyonda, İbrahim Öktem, Kemal Satır ve Grup İdare Heyetinden birkaç kişi temsil edecektir. 7. T. P. nin bu konuda düşündüğü isimler Mahmut Vural, Ata Topaloğlu ve Sadık Perinçektir, C.K.M.P. ise Tahtakılıçla Ardıçoğlu ve Arnayı komisyona gönderecektir.

Komisyonun faaliyeti

Üç siyası partinin bir araya gelerek koalisyonla ilgili bazı meseleleri müzakere edeceği komisyonun birinci plânda ele alacağı konular bellidir.

Evvelâ Siyasî Af tasarısı konuşulacaktır. Üç partinin bu konuda fazla itiraz edeceği sivri köşeler yoktur. Sadece Y. T. P. li milletvekillerinin seçim bölgelerindeki gezileri sonucunda bazı çıkışlar yapması beklenebilir. Ama ortada halli gereken bir pürüsün olmayacağı sanılmaktadır. Af, kim ne yaygara koparırsa koparsın, ancak hükümet protokolünde belirtildiği şekilde çıkacaktır. O da, memleketin sağlam kuvvetlerinden gelecek şiddetli itirazların bilhassa İnönünün prestiji sayesinde önlenmesi suretiyle.. A. P. nin koparmayı düşündüğü yaygara bir

Kulağa Küpe

Pışşşt!

Aman efendim, A. P. nin Pala Paşasında bir telâş, bir telâş.. 30 Ağustos münasebetiyle Cumhurbaşkanına, Başbakana, Milli Savunma Bakanına, Genel Kurmay Başkanına mesajlar. Genel Kurmay Başkanlığındaki tebrik merasiminde arz-ı endam. Bütün gösterileri şereflendirme.

Sahi, buna "gösteri" diyorlar, değil mi?

tek fiili netice verebilir: Bu şamatanın doğuracağı infiali yenmeğe İnönünün prestiji dahi yetmez!

Bir ikinci konu, Ağalarla ilgili kanundur. Üç partinin de bu hususta fikir birliğine vardığı yetkililer tarafından müteaddid zamanlarda ifade edilmiştir. Ağaların yerine iadesiyle ilgili kanunun bazı noktalarında. Y. T. P. ve C. K. M. P. den itiraz seslerinin yükselmesi beklenebilir.

Bir başka konu, Servet Beyannamelerinin iadesi konusudur. Komisyonda belki bundan birkaç ay evvel büyük gürültülere sebep olacağı sanılan bu konunun hiçbir sızıltıya uğramadan geçmesi normal karşılanmalıdır. Her üç partinin ihtilâlin bu tasarrufu hakkındaki fikri aşağı yukarı aynıdır. Üstelik vergi reformu kanunlarıyla bu mesele yarıdan fazla halledilmiş olacaktır.

Büyük güçlük

Üçlü komisyonun en fazla üzerinde durduğu ve en fazla önem verdiği mesele bir tanedir. Bir evvelki Koalisyondan ağızdan yanan siyasi partilerin Türkiyenin kalkınması mucip sebebiyle ileri sürdükleri tekliflerin bir noktasında dikkati çekmek gerekmektedir. Bu nokta, siyasi amaçlarla yapılan yatırımlardır. Milletvekillerinin bölgelerinin ihtiyaçlarını veya ihtiyaçlarının dışında fantezi sayılabilecek işleri birer kanun teklifi halinde gelişi güzel Meclise sunmaları Hükümeti büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Masrafı çoğaltan bu tekliflerin plânın hedeflerine de tesir edeceği tabiidir.

İşte bu mesele, üç parti yöneticilerini ziyadesiyle üzmekte, meşgul etmektedir. Parti gruplarındı

2. İnönü Kabinesi toplu halde

Akıllı koalisyon

milletvekillerinin masrafı arttıracak konularda teklifler yapmasının önüne geçecek tedbirler alınacaktır. Bu tedbirler, gruplarda prensip kararlarına varılmakla elde edilecektir. İşte bu noktada Koalisyonu teşkil eden partilerin tekliflerin asgari ve azamisi konutunda bir çatışmaya girmeleri mümkün görülmektedir. Bu çatışmanın önüne geçmek için aranılan tek çare grupların milletvekillerine hakim olabilmesidir.

Hükümet ve Meclis

Meclise iki aylık tatil devresinde Hükümet bir hayli kanun tasarısı sevketmiştir. Bu tasarılar şimdilik 50 nin üzerindedir. İçlerinde bazıları günlerce tartışma konusu olacak kadar önemlidir.

Bakanlar Kurulunda kabul edilen Grev - Toplu Sözleşme ve Lokavt Tasarısının Meclis gündemine alındığında büyük tartışmalara sahne olacağı beklenebilir. A. P. nin muhalefet vazifesini yapma babında bu konudaki itirazları ciddi surette dikkati çekecek ve umumi efkârı bir hayli meşgul edip eğlendirecektir.

Ayrıca İcra İflas Kanunu da Bakanlar Kurulunca tamamlanmış ve Meclise sevkedilmiştir.

Hükümetin Meclise sevkettiği kanun tasarılarının hemen hepsi teknik konularla ilgilidir. Bu konularda politik yönler bulup gürültü çıkarmak bir hayli güç olacaktır. Ama gürültünün üstadı haline gelenler için bu meselenin fazla güç olmıyacağı tahmin edilebilir.

Meclisin çalışması, olayların gelişmesinden de anlaşıldığına göre, Koalisyona dahil partiler arasındaki büyük tesanüde bağlı bulunmaktadır.

Dış Yardım

Misafirin umduğu

(Kapaktaki Başkan)

Uzun boylu adam, suallere verdiği cevapların içinde mutlaka "Not yet - Henüz değil" kelimesini kullanıyordu. İngilizcesi pek iyi sayılmazdı. Sualleri mahcup, sıkılgan bir tavırla cevaplandırıyordu. Lacivert elbisesinin iki düğmesini iliklemişti, kalın kaşlarını devamlı yukarı kaldırıyor ve terleyen alnını -sıcaktan- mendiliyle ikide bir siliyordu.

Adamın adı Mr. Ripkendi. Türkiyeye yardım Konsorsiyumunun başkam olarak başkente gelmişti. Konsorsiyum Başkanı, Maliye Bakanlığının toplantı salonunda yaptığı basın toplantısında evvelce hazırladığı beyanatını okuduktan sonra gazetecilerin suallerini cevaplandırmağa çalışıyordu. Gariptir, Konsorsiyumun Alman Başkanının ağzından hakikaten "Henüz değil" veya "Henüz bu husus düşünülmedi" veya "Henüz tetkik" kelimeleri düşmüyordu. Mr. Ripkenin bu şekilde konuşmasından güç vaziyette kaldığı sanılmalıdır. Alman iktisatçısı çok rahat, çok sıkıntısız ama tabı icabı mahcup Ur şekilde suallere cevap vermeğe çalışıyordu. Zaten sorulanların hemen hepsi istikbale muzaf sualler olduğundan Konsorsiyum Başkanı kesin bir şey söylememeği uygun görmekteydi. Sadece birisine, uzun uzun düşündükten ve çapkınca göl kırptıktan sonra tam olarak cevap verdi. Sual Akşam muhabirinden geliyordu ve:

"— Türkiyenin kalkınma plânının finansmanında, iç finansman karşılanamaz, Türkiye müşkül vaziyette kalırsa Konsorsiyum iç finansmanın açığını kapayacak mıdır?" şeklindeydi. Mr. Ripken birkaç saniye düşündükten sonra ağzını uzunca müddet kapamamak şartiyle açtı. Meseleyi enine boyuna anlattı, sonuç olarak da:

"— Evet.. Mümkün olan yapılacaktır" dedi.

Mr. Ripkenin cevabını pek sevinçle dinleyen yanında bulunan Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu oldu. Müezzinoğlu Maliyedeki arkadaşlarının -Ripken Maliyenin misafiri sayılıyordu ve büyük temaslarını Maliye Bakanlığı ilgilileri ile yaptı- iyi çalıştığından memnun görünüyordu.

Ripkenin Maliye Bakanlığındaki basın tonlantısı
Açık kapı kalmadı

Konsorsiyum başkanını bir parça düşündüren ve bir hayli tebessüme sevkettiren sual Cumhuriyet Ekibince soruldu:

"— Konsorsiyuma dahil devletler yardımı ayrı ayrı mı yapacaklar, yoksa bu bir elden mi idare edilecektir? Ayrıca Türkiyenin kalkınma plânı konsorsiyuma dahil devletlerin bazıları tarafından beğenilmiyebilir. Böyle bir hal vukuunda bu devletler plânın geri çevrilip tadil edilmesini mi istiyeceklerdir ? Yoksa Konsorsiyum buna bir çare mi arıyacaktır?"

Konsorsiyum başkanını bir hayli tebessüme sevkeden sualin cevabı oldukça sudandı. Zira Konsorsiyumun hakikaten en mühim problemlerinden birisi budur. Nitekim Başkan :

"— Buna henüz cevap verecek durumda değilim. Bir daha ki gelişimde cevap veririm" dedi .

Konsorsiyum ve dikenleri

Hakikaten Türkiyeye yardım için kurulan Konsorsiyumun halli gereken problemlerinden birisi, Konsorsiyuma dahil devletlerin tümünün 5 yıllık plan hakkındaki düşünceleridir. Muhtelif memleketlerin, plan hakkındaki muhtelif düşünceleri yardımın şeklinde ortaya bazı güçlükler çıkarabilecektir. Bunun izalesi işte başkentte birbirinden dolu altı gün geçiren babacan tavırlı Alman iktisatçının iki dudağı arasındadır denilebilir. Ripkenin, Türkiyeye Yardım, Konsorsiyumunun Washington'daki

toplantısında sunacağı rapor bu pürüzlerden bir çoğunu bertaraf edecektir.

Gerçi, 1062 Martında Türkiyeyi bu konuyla ilgili olarak ziyaret eden Milletler Arası İktisadi İşbirliği Genel Sekreteri Kristensenin ve daha sonra Nisan 1962 tarihlerinde Dawnie heyeti diye adlandırılan uzmanlar topluluğunun raporları Türkiyedeki Plan çalışmaları ve kalkınma için gerekli gayretler hususunda adamakıllı iyimserdir ve bunun sonucu Konsorsiyumun teşekkülünü doğurmuştur. Ama Konsorsiyuma dahil devletlerin ekonomik düzenlerinin icapları herşeye rağmen gerekli yardım için bazı noktalarda aksamalar doğurabilecektir. Aslında Konsorsiyumların zararlı tarafı da böylesine meseleleri ister istemez ortaya çıkarmasıdır.

Şimdilik Türkiyeye Yardım Konsorsiyumunun iki ucunu iktisadi kudreti büyük iki memleket çekmektedir. Federal Almanya ve Amerika Hükümetleri yardımın, yani Plânın dış finansmanının mutlak taraftarıdır. Bilhassa Amerika işe Almanyanın bu derece sıkı sarılmasından memnundur. Zira üzerindeki yük bir bakıma yarı yarıya kalkmıştır. Diğer devletlerin - şimdilik Avrupa Müşterek Pazarı üyesi 6 devlet ile Kanada ve İngiltere - durumu çeşitli yönlerden Türkiyenin lehinedir. Müşterek Pazar Devletleri Almanyanın zoruyla yardıma iştirak etmek durumundadır. İngiltere Müşterek pazara girme gayreti içindedir. Bu Konsorsiyuma olan ilgisini ister istemez arttıracaktır. Kanadanın durumu da aşağı yukarı aynıdır ve Amerika Kanada Hükümetinden bu konuda yardımı esirgememesini arzulamaktadır. Geriye Konsorsiyuma yeni dahil olacak memleketler - İsveç, Norveç, Danimarka gibi - kalmaktadır ki, Avrupada Almanyanın büyük iktisadi nüfuzu bu meseleyi halle yol açacaktır.

Bunun dışında Konsorsiyuma dahil memleketlerin hemen hiçbirinin Türkiyenin 5 yıllık plânı hakkında bilgisi yok sayılacak kadar azdır. Plân henüz tam manasıyla bitmediğinden bu memleketlerin incelemesine fırsat hasıl olmamıştır. Gecikme bazı müşküller ortaya çıkarmıştır. Dr. Ripkenin başkentte yaptığı tetkikler ve bunların sonucunda hazırlıyacağı rapor Konsorsiyuma dahil memleketlerin bilgisine sunulacaktır. Bunun dışında Plân Konsorsiyum devletleri tarafından adamakıllı gözden geçirilecektir. Bunun sebebi devletlerin yapacakları yardımın kendi ekonomilerine göre düzenlenmesinin teminidir. Konsorsiyum işte bu yardımları organize edecek ve taraflar arasındaki çıkması muhtemel pürüzleri gidermeğe çalışacaktır.

Dr. Ripken AKİS'çilerle
Sor, al cevabını

Ripkenin önemi

Haftanın başında Ripken başkente ne kadar sessiz sedasız geldiyse, o kadar sessiz ve sedasız gitti. Ama Alman devlet adamının gelişi bütün sükûnetine rağmen ilgili çevrelerde büyük telaş yarattı. Maliye Bakanlığıyla Plânlama Teşkilâtı üzerlerine düşen görevi mümkün mertebe eksiksiz yapmağa çalıştılar.

O gün saatler 11.15 i gösterirken Esenboğa hava alanına gelen bir uçak, altmış yaşını geçkin uzun boylu Almanı taşıyordu. Dr. Ripken alayiş - siz, kendisini karşılayan Maliye Bakanlığı ilgilileriyle Bulvar Palastaki dairesine indi. Dr. Ripkene Federal Almanya Türk masası müdürü Bockmayer rekafat etmekteydi.

Konsorsiyum başkam hemen ertesi günü temaslarına başladı. İlk gün pek fazla sıkışmadı. Maliye Bakanını, Dışişleri Bakanını, Ticaret Bakanını ziyaret etti. Bu konuşmalar daha ziyade birer sohbet oldu. Dr. Ripken görüşmelerinde meseleleriyle ilgili konulara fazla temas etmedi.

Ancak ertesi gün, sıkı bir çalışmaya girişti. Haftanın başındaki salı günü Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğluyla yaptığı konuşma, Alman Devlet adamının meselelere ilk defa derinden temasım teşkil etti. Feyzioğluyla görüştüğü konulan üç kısımda toplamak mümkündür. Dr. Ripken evvelâ Bakandan "dış itktisadi münasebetlerin" durumunu ve plânda bu meselenin ne şekilde vazedildiğini sordu. Sonra Plânın finansmanı meselesini müzakere etti. Son olarak da plânın iç finansmanı için Türkiyenin iç kaynaklarından nasıl faydalanacağını öğrendi. Dr. Ripkenin Başbakan Yardımcısının yanından gayri memnun çıktığı söylenemez. Ama hakiki bilgiyi Plânlama Teşkilâtından ve Maliye Bakanlığından bir gün sonra aldı.

Dr. Ripkenin Başbakan Yardımcılarından Ekrem Alicanla yaptığı konuşma Feyzioğluyla yaptığından pek farklı değildir. Üstelik Alicanın verdiği bilgi de, beş aşağı beş yukarı Feyzioğlununkine yakındır.

Dr. Ripkenin Merkez Bankasını ziyareti belki de ziyaretlerin en önemlisi sayılabilecektir. Konsorsiyum başkanı Türkiyenin para durumunu, diğer bankaların vaziyetini inceden inceye sordu ve öğrendi. Övünülecek olan nokta, Dr. Ripkene bu bilgiler verilirken, tamamiyle samimi davranılması ve Alman devlet adamına yanılabileceği malumatın verilmeyişidir. Durum kendisine bütün çıplaklığıyla anlatılmıştır.

Plânlamada iki gün

Dr. Ripkenin Plânlama Teşkilatında haftanın iki günü yaptığı çalışmalar, mesaisinin esasını teşkil etti. Sak günü masaya oturan Plâncılar

ve Ripken, gece geç saatlere kadar çalıştılar. Plancılar, hazırlanan planın başından alıp sonuna kadar bütün teferruatıyla izahını Konsorsiyum Başkanına yaptılar. 5 yıllık plândan başka diğer iki beş yıllık plânlar hakkında da bilgi verdiler ve yıllık plânların durumunu anlattılar.

Ripken Türkiyenin istihsal kaynaklarından nasıl faydalanacağını bu görüşmeler sırasında öğrendi. Plânı beğendiğini saklamadı. Ama plânın tatbikinin, yapılmasından çok daha önemli olduğunu belirtti.

Dr. Ripken Plânlama Teşkilatında iç finansmanın neler olduğu ve hangi kaynaklara dayandığı izah edildi. Neler yapılırsa bunların temin edilebileceği de söylendi. Maliye Bakanlığında ise Ripken, iç finansman işim üzerine alan Bakanlığın çalışmalarını izledi. Kendisine gerekli paranın hangi kaynaklardan, ne surette temin edileceği açıklandı.

Bütün bunların sonunda Alman İktisatçısı 5 yıllık plânın tatbikatında önemli meselenin iç finansman işi olduğunu ve Türkiyenin kalkınma hareketinde kendi kaynaklarım birinci plana aldığını anladı. Bunu açıkça belirtmekten de çekinmedi.

Bir hayat hikâyesi

Bitirdiğimiz haftanın çok meşgul adamı G. Ripken 10 Mayıs 1900 tarihinde Wilhelmshafen'de doğdu. Liseden sonra tarih, felsefe, sanat tarihi ve yeni diller tahsili yaptı. Felsefe doktoru olduktan sonra, Dr. Güstav Stresemann'ın arzusu üzerine, Berlinde Hariciye Nezaretine intisap etti ve burada Yakın ve Uzak - Doğu meseleleriyle meşgul oldu. Ripken bir aralık Kabilde Maslahatgüzarlık da yaptı. 1945 yılında, harbin bitimine yakın tarihlerde, Ministerialdirigeni olarak Alman Hariciye Nezaretinin Dış Ticaret Dairesi Başkanlığı görevini ifa etti. Alman Reich'ının çökmesinden sonra bir müddet geçici olarak enterne edilen Ripken, bilâhare, serbest bırakıldı. Dr. Ripken önce Hamburg'da ticaretle uğraşmıştır. Sonra 1951 yılında tekrar Devlet hizmetine intisap ederek, Federal Meclis - Bundesrat - İşleri Nezaretinde Ministerialdirektör olarak çalışmış ve 1964 yılında da aynı Nezarete Müsteşar tayin olunmuştur.

Müsteşar olarak geçen uzun hizmet yıllarından sonra Ripken, 1958 senesinde, Franız Blücher'in ayrılmasıyla boşalan Bundestag -Parlamento- Azalığını devralmağa amade olduğunu açıklamıştır. 1961 yılında Ripken, D. P. -Deutsche Partei - Alman Partisi-nin Niedersachsen Eyalet listesinden yedek olarak seçilmiştir. Parlamentoya girişini müteakip Müsteşarlıktan, geçici olarak emekliye sevkolundu.

Ripken bu arada üçüncü Bundestağ'da, kendi mesleki tecrübelerine dayanarak Geliştirme Yardımı işleriyle meşgul oldu.

1 Temmuz 1960 tarihinde D. P. -Alman Partisi- fraksiyonu parçalanınca, Ripken ve CDU -Hristiyan Demokrat- partisine geçen milletvekili grubu arasında yer aldı.

Ferit Melen
Ev sahibi

Ripken halihazırdaki Dördüncü Alman Parlamentosuna seçilmemiştir. Ancak, müsteşarlık unvanım muhafaza etmektedir.

4 sual 4 cevap

Konsorsiyum Başkanım haftanın ortasında ayaküstü de -zamanı son derece azdı- olsa bir AKİS'çi yakaladı. Dr. Ripkene alelacele 4 sual sordu. Suallerin birincisi, "Konsorsiyuma dahil devletlerden yapılacak yardımların ne kadarı hibe veya hibeye yakın faizlerle verilecektir" şeklindeydi.

Babacan tavırlı Başkan suali gülümsiyerek cevaplandırdı:

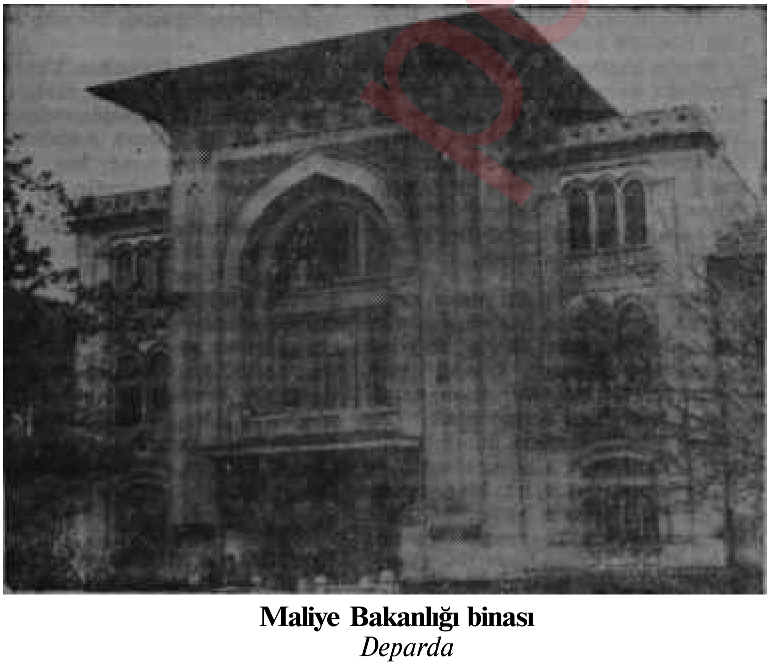
"— Bu mühim bir konu ama, bu hususta bir toplantı yapacak ve karara varacağız. Onun için bir şey söyliyemiyeceğim.."

İkinci sual gene bu konuyla ilgiliydi ve:

"— Açılacak kredilerin vadesi ve faiz hadleri ne olacaktır? Talimininiz nedir?" şeklindeydi. Başkan başını iki tarafa sallayıp:

"— Konsorsiyumun en önemli problemi budur. Bunun tesbit edilmesi için mümkün mertebe çabuk hareket edeceğim. Zira bu planınızın esprisine ve hazırlanışına da tesir edecek bir konudur" diye cevaplandırdı.

5 yıllık Planın ilk birinci yılındaki dış finansman için gerekli $62 milyon doların zamanında yetiştirilip yetiştirilemiyeceğini de, Dr. Rip-

Maliye Bakanlığı binası
Deparda

ken:

"— Bunun tahmini zordur ama yetişeceğini sanıyorum" diye cevaplandırdı. Son olarak 5 yıllık planı mükemmel bulduğunu belirten Ripken bir başka gelişinde daha uzun konuşacağına söz vererek Maliye Ba kanlığının yolunu tuttu.

Başkan Ripken, Türkiyeden mem nun ayrılmaktadır. Türkiyenin ihtiyacı olan dış yardımın temin edilebileceğine büyük ihtimal veren Alman devlet adamı, önümüzdeki günlerde Türkiyeye birkaç defa daha gelecektir. Konsorsiyumun şimdilik beklediği 5 yıllık planın son seklini almasıdır. Bu yardımın hızla gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Plânlama

Son düğüm

Geride bıraktığımız hartanın basında salı günü Maliye Bakanı Melen kendisine telefonda:

"— Plânlama çalışmaları bitmiş. Sizin bir diyeceğiniz var mı?" diye soran gazeteciye bir kaç saniye cevap veremedi. Doğrusu istenirse Melenin Yüksek Plânlama Kurulunda çalışmaların sona erdiğine dair bir bilgisi yoktu. Üstelik Maliye Bakam işin bu kadar çabuk biteceğini, daha doğrusu pürüzlerin kolaylıkla formüle edilerek plânın tamamlanacağını sanmıyordu. Gazeteciye:

"— Yüksek Plânlama Kurulunun çalışmalarını bitirdiğinden şu anda haberim yok.. Sonra ben Kurula dahil değilim. İki gündür de toplantılara katılmıyorum" diye cevap verdi.

Turhan Feyzioğlu
Akıl için yol birdir

Hakikaten, pazartesi akşamı, Turhan Feyzioğlu Ankara Palasta verilen bir kokteylde:

"— Plânı yarın tamamlıyacağız inşallah" dediği zaman tereddüde düşenler bir hayli olmuştu. Planlama Teşkilâtı ile Hükümeti temsil eden bazı bakanlar arasında çıkan fikir ayrılıklarının bu kadar çabuk hal yoluna konacağı sanılmıyor, haftanın içinde Plânlama Teşkilâtında büyük patırtıların çıkması bekleniyordu.

Ne var ki, bütün tahminlere rağmen pek büyük gürültü çıkmadan orta yol bulundu. 5 Yıllık Kalkınma Plânı üzerinde uzlaşmaya varılamıyan

Kökü içerde Melanet Organları

Kanunlar toplumu, yeni Anayasa içinde kökü dışarda tehlikeli siyasi teşekkül veya yayın organlarından korumaktadır. Şimdi karşımıza, bunlardan kökü içerde olanları çıkmıştır. Bunlara karşı da, şüphesiz kanuni tedbirler mevcuttur. Ancak, öyle bir ortamda bulunuyoruz ki bunları bir nevi mağdur hale getirmektense teşhir etmek, Türk milletinin karşısına oldukları gibi çıkarmak ve "Al işte, gör malı!" demek bin misli faydalıdır. Mal görüldüğünde, bir iğrenme ve tiksinti bütün yüreklere hâkim olacaktır.

Amerika Cumhurbaşkanının Yardımcısı geldi. Türkler, yabancı misafirler karşısında kendi iç çatışmalarını unuturlar. Böyle davranmamanın ne felâketler getirdiği yakın mazinin olaylarıyla sabit bulunduğundan, onyedi yıllık son çok partili hayat içinde taraflar bu Centilmenler Anlaşmasına sadık kalmışlardır. Ne D. P. muhalefetinden, ne C. H. P. muhalefetinden Türkiyeye gelmiş bir yabancı dev let adamına memleketi gammazlamak, Hükümeti jurnal etmeye kalkışmak sadır olmuştur. Hele bir tekim iç meselelerin halli için yardım istemeye hiç kimse tenezzül etmemiştir. Tenezzül etmemiştir. zira böyle bir talebin karşı tarafca hoş karşılanmayacağı, hoş karşılansa bile buna kudretin yetmeyeceği en akılsız kafa tarafından dahi görülmüş, sezilmiştir.

Şimdi, centilmenlikle alâkası karanın beyaza nisbetinden fazla olmayan gözü dönmüşler bu hududu da aşmış bulunuyorlar. Tesirlerinin hamamda söylenen şarkıdan fazla olmadığını ve ellerinden bir şey gelmediğini, gelmeyeceğini gördükçe çılgına dönen, bütün ölçüleri kaçıran şebeke nihayet hıyanetin sahiline varmıştır. Lyndon Johnsonun Tür kiyede olduğu gün bu şebekenin organı, ibretle okunacak şu satırları yazmaktan kendini alamamıştır:

Türkiyede çok önemli meseleleri görüşmeye geldiğinizi biliyoruz. Karşınızda muhatap olarak ikinci İsmet İnönü Hükümeti bulunuyor.

Amerikan Hariciyesinin iyi haber alan kaynakları, bu Hükümetin millet ekseriyetine dayanmadığını size elbette söylemiştir. Gerçekten İkinci Koalisyon partileri bugün 1961 seçimlerinde aldıkları oylan dahi kaybetmiş bulunuyorlar.

Milletin büyük ekseriyeti, bugün derin ve unutulmaz bir acı içindedir. Kayseri hapishanesinden tutunuz da kasaba cezaevlerine kadar *pek çok zindanlarda siyasi mahkûmlar çile doldurmaktadır. Ve Milletin büyük ekseriyeti bu mahkûmların suçsuzluğuna yürekten kanidir.*

Demokrasinin büyük koruyucusu dost Amerikanın, Türkiyede olan - bitenlere karşı duyduğu kayıtsızlıktan Türk Milleti küskün ve ümitsiz olabilir. Size, yulardan beri sözcülüğünü yaptığınız, milletin demokrat ekseriyeti adına sesleniyoruz: Türk Milletine güveniniz.

Dost Mr. Johnson

Hükümet ile temaslarınızda Başvekil İnönünün değil, yardımcıları Alican ve Dinçerin görüşlerine itibar ediniz. Çünkü milletin ekseriyeti onlara nefret hissi duymamaktadır.

Satırlar demokratik rejimin ve cephenin Türkiye tarihinde unutulmaz mümessillerinin aziz ruhlarından ilham alınarak yazılmıştır.

Şimdi, C. H. P. nin, Y. T. P. nin, C. K. M. P. nin ve kendini bilen bütün siyasi teşekküllerin hatipleri için bir ödev beliriyor: Bu yazıyı, gittikleri her yerde, her çevreye okumak!

Kimdirler, nedirler, nereye kadar gidebilirler, bunu bilmemizin zamanı gelmiştir.

konular Bakanlar Kurulunda halledilmek üzere mesele halledildi. Esasen bu yeni bir teklif değildi. Çalışmalara başlanıldığı ilk günlerde ortaya çıkıveren vergi reformu meselesindeki anlaşmazlıkları Alican, Bakanlar Kurulunda hal edilmesi kaydıyla geri bırakılmasını istemişti. Bu fikri daha sonra Feyzioğlu da birkaç kere ortaya atmış, ancak o sıralarda ortada daha büyük meseleler olmadığından işin üzerinde fazla durulmamıştı.

Şimdi Yüksek Plânlama Kurulu 5 Yıllık Kalkınma Planının müzakerelerini bitirmiştir. Planı hazırlıyanlarla, Hükümeti temsil eden bazı bakanlar arasmda, bazı konularda anlaşmazlık tam olarak halledilememiştir. Bu pürüzlerin ortadan kalkması, Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Bu fikre Plâncılar da fazlaca itiraz etmemişlerdir. Zira Plancılar Bakanlar Kurulunda kendileriyle aynı fikirde olan birçok bakaran mevcudiyetinden emindirler. Bu şekilde müzakerelere oturulduğu takdirde uzlaşmaya varılmamasını imkânsız görmektedirler.

Son günlerde cereyan eden olaylar Plancıların ümidini biraz daha arttırdı. Zira Yüksek Planlama Kurulunda ortaya çıkan çatışma geçirdiğimiz hafta içinde adeta iki Başbakan Yardımcısının birbirine olan husumetinden doğuyormuş hissini uyandırdı.

Aslına bakılırsa bu his pek de yabana atılmamalıydı. Alican ve Feyzioğlu arasında başgösteren çekişme Kurulun çalışmalara başladığı ilk günlerde ufak da olsa (Bk. AKİS — Sayı: 426.- "Plânlama") başlamıştı. İki Bakanın "bunların ikisi de Kurul üyesidir ve oy sahibidir- çatışması esasen sayısı az olan Yüksek Plânlama Kurulu üyeleri arasında ister istemez bir dengesizlik ortaya çıkardı.

Bu dengesizlik çalışmalarda bilhassa uzlaşma imkânlarında büyük rol oynadı. Oysa 23 kişilik Bakanlar Kurulundaki iki bakan arasındaki çatışma, daha hafif kalabilir, esas olarak uzlaşma gözönünde tutulursa iki oyun meselelerin hallinde büyük bir zararı dokunmazdı. Ancak bunun temini için de birkaç noktaya dikkat etmek gerekiyordu. Bunların başında elbette ki parti kaygıları ve politik yatırımlar gelmektedir. 2. Koalisyonun bakanları, bu tesirlerden uzakta müzakerelere otururlarsa meselelerin kolaylıkla halli bekleniyordu. Zira ortada herşeyden evvel ilim ve gerçekler mevcuttur.

Kuru toplantılar..

Planlama çalışmalarındaki anlaşmazlık evvelki haftanın sonunda Başbakan İnönünün ortaya attığı "Bakanlar Kuruluna bırakalım" teklifiyle yani bir istikamet aldı. Öyle ki geride bıraktığımız hafta içinde yapılan iki toplantı pek sönük hatta kuru denilebilecek bir havada cereyan etti. Toplantılara Başbakan ve Alican katılmadılar. Diğer bakanlardan ise Planın son kısımlarıyla yakinen ilgileri olanları toplantıya geldiler. Toplantıların başkanlığını Hasan Dinçer yaptı. 2 numaralı Başbakan Yardımcısına bu toplantılar denilebilir ki yaradı. Çalışmaların başından beri pek az konuşan, hatta hiç sesini çıkarmıyan politikacı adeta yarışın sonunda açıldı ve pek çok konuda fikirlerini söyledi. Dinçerin bu hareketi en fazla takım arkadaşı Prof. Eteyi şaşırttı. Doğrusu istenirse Dinçer iki gün ardı ardına son derece yumuşak ve tarafları uzlaştırıcı konuşmalar yaptı. Daha evvel Alican tarafına yatkın olan liberal görüşlü yardımcı bu defa Plancılarla, karşı tarafın fikirlerinin ortasına girdi ve önemli olmasa bile hiç değilse sağ duyu sahibi bir kişinin yapabileceğini yaptı.

Haftanın başında pek kuru olan toplantılara Planlamadaki teknik elemanların dışında, Dinçer, Feyzioğlu, İzmen, Çelikbaş ve Bayındırlık Bakanı İlyas Seçkin katıldılar.

5. cildin önemli konularından olan fiat politikası ve Kredi politikası bu ekiple tartışıldı.

Plan, fiat politikasında bilhassa Devlet Sektörü üzerinde hassasiyetle durmaktaydı. Fiat politikasının istikrarı üzerinde yapılan tavsiyeler Devlet sektörünün istihsaliyle ilgiliydi ve bu malların fiatlarının dalgalanmaması için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını zaruri görüyordu. Bakanlar bu konuda fazla itiraz etmediler. Devlet Sektörünün istihsal ettiği malların kontrolü oldukça kolay oluyor. üstelik bu konuda yapılacak yatırımlarla ister istemez istikrarlı bir duruma giriyordu.

Kredi politikasının görülmeleri fazla uzun sürmedi. Taraflar, daha doğrusu Kurulda bulunanlar hemen hemen aynı fikirdeydi. Planın tavsiyesi, Kredilerin daha rasyonel dağıtımı, istihsal gücü olmayan işletmelere kredi verilmesinin önüne geçilmesi ve verilen kredilerin tahsilinin kolaylıkla temini maksadına matuftu. Devletle ilgili bankalarda bunların temini için gerekli formüller bulunmuştu. işin biraz daha sıkı tutulması meseleyi kökünden hallediyordu. Ama özel bankalarda bunun kontrolü zor hatta imkânsızdır. Plâncılar bu konuda Bankalara aralarında bir organizasyon yapmalarını, anlaşmalarını ve bu konularda gerekli kararı ver-

Hasan Dinçer
Sonca dence

(Ödemiş Sulh Ceza Mahkemesi eliyle aldığımız tekziptir.)

Tekzip
Yanlış Haber

Derginizin 6/8/1962 tarihli 423 sayısının 14 ncü sahifesinde Burhan Apaydının İzmire son gelişinde D. P. yi kurma veya ihya etme fikri ile benimle konuştuğu yolundaki haberiniz hakikata tamamiyle aykırıdır. Bugüne kadar hiç bir yerde hiç bir mevzuda Burhan Apaydınla görüşmüş değilim. Hele Burhan Apaydının benimle konuştuktan sonra Enver Dündar Başarla aynı mevzuda İzmirde konuşmuş olduğu iddiasının ciddiyet ve sıhhat derecesinin takdirini okuyucularınızın iz'anına bırakırım. Sizin kapalı kapılar arkasındakileri bile görüp işiten geniş istihbaratınıza rağmen bilmediğiniz fakat okuyucularınızdan pek çoğunun bilebileceği bir vakıadır, ki Enver Dündar Başar Kayseri ceza evindedir. Onu tamirde Burhan Apaydınla görüştürebilmek ancak muhayyele kuvveti ile mümkündür.

Hakkımda kullanılan (elebaşı) tabirini, kastettiğiniz mânası ile size iade ediyorum.

Ödemiş avukatlarından
İlhan Sipahioğlu.

Yüksek Plânlama Kurulu bundan evvelki toplantısında
Paçaları sıvayanlar dereyi geçtiler

melerini, kendi kendilerini kontrol etmelerini tavsiye etmektedirler.

Tartışmalar son derece hafif ve kuru gittiğinden meselelerin üzerine eğilinilmedi. Öyle ki Sanayi Bakanı Çelikbaş özel sektörle ilgili tartışmaların pek çoğunda bulunmadı. Kendisiyle ilgili konuların konuşulduğu o gün, saat 12 de Kurulu terketti ve iki saatlik bir işini gördükten sonra Kurula 14 de katıldı. Bunun için fazlaca da üzülmedi.

Büyük yarış

Planın Yüksek Planlama Kurulundan bu şartlar altında çıkısından sonra mesele, daha önemli bir konuya intikal etmektedir. Bu planın tatbikatıdır. Yarışın en güç ve manialı kısmında Plan etrafındaki faktörlerin beraber hareket etmesi gerekmektedir.

Planın tatbikatında başı çeken iki unsur gene Maliye ve plancılar olacaktır. Plancıların koordinasyon içinde Maliyeyle beraber çalışması güçlükleri bertaraf etme bakımından büyük kazançtır. İki yarışçının birbirini geçmekten ziyade yarışı bitirme kaygusu içinde hareketleri planın koordinasyonunu sağlıyacaktır.

Plan iki bölümde tatbik şekli bulmaktadır. Birinci kısım Genel Plandır. Genel hatlarıyla 5 yıllık kalkınmayı hedef tutan ana planda tatbik şekli düşünülürken elastikiyete önem verilmiştir. Aksi takdirde plânın tatbikatında gelişen olayları ve ekonomik hadiseleri takip etme imkanı olmıyacaktır. Bu bakımdan genel planda tedbirleri ve toplu rakamları ihtiva eden hükümler daha ziyade umumi akışın sonuçlarını ortaya koymak tadır. Yılların gösterdiği iktisadi ve sosyal değişiklikler ise Yıllık Plânlarla düzenlenmektedir. Yıllık plân Kalkınma Planının elastikiyetini muhafaza için gerekmektedir. O yılın şartları ve değişimleri gözönüne alınarak hazırlanan yıllık planlar durumu daha kesin ve daha köşeli olarak kapsamaktadır.

5 Yıllık Kalkınma Planının tatbikatı böylelikle yıllık planlarla gerçek leştirilecektir. Misal olarak, ana planda para ve kredi politikasının planlanmasında kesin bir rakam konmamış, mevduat faizi % 5 olacaktır misillû bir kesinlik plâna dercedilmemiştir. Ama yıllık planda bu gibi kesin rakamlara rastlamak mümkün olabilecektir. Yıllık plan, günün şartları gözönüne alınarak hazırlandığından, ekonomistler meseleler üzerine daha kesin teşhis koyabilme imkânlarını elde edeceklerdir.

Tatbikatta özellik

Planın tatbikatı bundan sonraki çalışmaların en önemli kısmını teşkil edecektir. Tatbikat kısmında Plan meseleleri iki bölümde mütalâa etmektedir. Devlet Sektörüyle ilgili kısım -bu kısımda plan daha sert, daha düz davranabilmektedir- plancılar için tatbiki daha kolay olan bölüm olarak kabul edilmektedir. Devlet sektöründe planın tatbikatı gene iki kısımda mütalaa edilmektedir. Birinci kısım Genel Bütçeyle ilgilidir. Bütçenin hazırlanışında Plana göre hareket yönünden gidilerek yatırımların planlı şekilde yapılması sağlanacaktır. Yıllık planların hazırlanmasında, ana planın genel hatları nazarı itibara alınarak durulacak konular Maliye Bakanlığıyla Planlama Teşkilâtının müşterek mesaileri sonunda kesinlik kazanacaktır.

Planlı kalkınmada bütçenin hazırlanması yeni bir formülle olmaktadır. Planlama Teşkilâtının o yılki planı çerçevesinde yatırımları ve bunlar için gerekli paranın tahsisi işi, Planlamanın Maliye Bakanlığıyla diğer bakanlıklar arasında bir köprü vazifesini görmesiyle halledilmektedir. Bakanlıklar kendilerine gerekli parayı bir liste halinde ve nerelerde kullanılacağını da belirterek Planla-

ma Teşkilatına vermektedirler. Plancılarla Bakanlık temsilcileri arasında uzlaşma bu liste üzeninden ve planın hedeflerine varılması için gerekli metodlar çerçevesinde yapılmaktadır. Bundan sonra iş Maliyenin bütçeyi hazırlamasına kalmaktadır. Böylelikle Maliye Bakanlığının üzerinden büyük yük kalkmakta doğrusu istenirse bazı mahzurların da önüne geçilmesi mümkün olmaktadır.

Planlama Teşkilatımın kuruluşundan evvel Bütçenin ayarlanması bilinen usullerle, yani Genel Müdürlükler, Bakanlıklar ve ilgililerle Malîye Bakanlığı yetkilileri arasındaki pazarlığın sonucunda yapılmaktaydı. Yani Maliye Bakanlığı yetkilisiyle, o Genel Müdür veya Bakanın arasındaki çekişme, verenle isteyenin uzlaşmasını doğuruyordu. Bunun küçük de olsa mahzurları mevcuttu. Dişli bir Genel Müdür istediği parayı türlü şekillerde Maliyeden koparabilme imkânlarına malikti. Hele dişli bir bakan, bakanlığının ihtiyaç listelerine dokundurulmadan Bütçeye aktarılmasını kolaylıkla temin edebilirdi. Bütün bunların planlı kalkınmada meydana çıkaracağı karışıklık, Bütçenin ayarlanmasında Planlamanın köprü vazifesini görmesiyle ortadan kaldırılmıştır.

Bu meselede Plânlamanın faydalarının büyüğü, ana plana göre hazırlanan yıllık planda hangi yatırımın öncelikle ve daha önemli olduğunun tesbit işi olmaktadır. Plana göre yapılan öncelikler, sarf sırasındaki karışıklığı önlemekte, üstelik yatırımdan elde edilecek faydayı çoğaltmaktadır. Ayrıca Planın hedefine göre düzenlenen programın tatbikatı daha rasyonel olmaktadır.

Nitekim bunun ilk tatbikatı geçiş planında yapılmış ve büyük çapta faydası görülmüştür. Bu yılki bütçede yatırımların öncelikleri Planlama ve Maliyenin müşterek çalışmasıyla tesbit edilmiştir. Şimdi tatbikatına girişilen yatırımlarda bu bakımdan büyük aksamalar olmamaktadır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri

Devlet Sektörünün ikinci kolu İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları ve bunların plan gereğince uygulanmasıdır. Plan bu konuda da geniş imkânlara sahiptir. İktisadi Devlet Teşekküllerinde yeni yıl planında yer alacak yatırımların hazırlanması, gene planlama ve bu müesseselerin müşterek çalışmalarıyla olacaktır. Ancak eski alışkanlıklar bazı aksaklıkları doğurmaktadır. Hareket tarzındaki değişiklik bunun önünü yavaş yavaş alacaktır.

Eski alışkanlıklardan birisi rakam fobisidir. On yıllık kim vurdu devrinin ortaya çıkardığı bu fobi, zaman zaman -Bir yabancı heyet geldiğinde veya bizden bir heyet dışarıya iktisadi görüşmelere gidecekse- ilgili müesseselerden bir mesele hakkında istenilen rakamların gelişi güzel verilmesidir. Nasılsa bir kenara atılacak veya geçici bir iş olacak kanısıyla verilen rakamlar büyük aksaklıklar ortaya çıkarmaktadır. Ancak geçiş planından sonra bu is biraz düzenlenmiş İktisadi Devlet Teşekkülleri istenilen rakamları tam ve sağlam vermeyi menfaatlerine daha uygun bulmuşlardır. Zira bu müesseselerin ihtiyaçları kendileri tarafından verilen rakamlardan hesaplanmak suretiyle ortaya çıkarılmakta ve gerekli para buna göre hesaplanmak tadır. Yıllık planlarda bu hesaba göre Maliyenin para vermesi üzerine anlaşmaya varılmıştır. Müesseseler baştan savma verdikleri rakamların hesaplara yanlış yön verdiğini gördükçe zarar ettiklerinin farkına varmışlar ve eski alışkanlıklarından azar azar vazgeçmeye başlamışlardır.

Mrs. Johnson ve eşi İstanbulda
Hem ziyaret hem ticaret

Planın tatbikinde Maliyenin büyük rolü olacağı muhakkaktır. Maliye evvela bütçelerde ayrılan paraların yerinde kullanılıp kullanılmadığını kontrol edecektir. Maliyeciler planın müzakerelerinde, bu bapta evvelâ tereddüd etmişler, pratik bulmamışlar ama sonra meselenin hal çarelerini araştırmışlardır. Plana göre fabrika yapmak üzere verilen paranın lojman yapmağa sarfedilmesi tatbikatı aksatacak ve planın hedeflerinde değişiklik yapacaktır. Bunun kontrolünün programlı bir Bütçeyle -yani aşağı yukarı yatırımların tadad edildiği bir bütçeyle mümkün olacağı kanısına varılmıştır.

Özel teşebbüs için..

Planın tatbikatında güç olan Özel Sektörle olan münasebetlerdir. Plan burada daha fazla elastiki davranmış ve Özel Sektöre bazı tavsiyelerde bulunmuş, ama bazı tedbirler de almıştır. Bu tedbirler Devlet Sektöründeki gibi olmamıştır.Vasıtalı olarak alınan tedbirler 5 bölümde toplanabilmektedir.

Evvelâ Fiat ve Kredi Politikasında vasıtalı bazı tedbirlere başvurulmuştur. Plan, özel teşebbüsün kredi işinle kalkınma hızı için gerekli, planı hedefine vardıracak teşebbüsler için kredi kolaylığı tanımaktadır. Bu şekildeki kredilerin faiz haddi, miktarı diğerlerine nazaran değişik olacak ve bu sahalara yatırım yapanlara kredi kolaylığı her yönden sağlanacaktır. Mesele kalkınma için lüzumlu sanayiyi teşvik ve sermayeyi buraya akıtmaktır.

Gene, Türkiyenin kalkınmasında bölgeler üzerinde de ayırım yapılmaktadır. Plan, özel teşebbüse kredi bakımından bazı bölgelerde rüçhan hakkı tanımaktadır. Bu bölgelerde yatırım yapacaklara her türlü kolaylık sağlanacaktır. Böylelikle geri kalmış bölgelerin kalkınması ve planın hedefine varması mümkün olacaktır.

Ayrı Dünyadan Bir Adam

Kennedy'nin yardımcısı, eğlenceli hatıralar bırakarak Türkiyeden ayrıldı. Onun tavırları, onun davranışları, onun usulleri hiç şüphesiz aramızda daha uzun müddet konuşulacaktır. Başka diyarlar, başka insanlar, başka adetler.. Sevimli Lyndon Johnson bu basit gerçeğin yeni bir delilini verdi. Amerikan tipi bir politikacının orijinalini görmek fırsatını bulduk. Yanında, çekecekleri filmleri Amerikadaki kendi seçim kampanyasında kullanacağı, şahsi parasıyla tutulmuş iki de operatör ile dolaşan Başkan Yardımcısı bir yandan burada hava yaratmaya çalışırken, kürkçü dükkanını da katırdan hiç çıkarmamıştır. Belki bu yüzden, biz Türklerin alışık olduğumuz ve sevdiğimiz ağırbaşlı, ciddi politikacı tipi, Johnson'un kapalı kapılar arkasında yaptığı resmi temaslara münhasır kaldı. Dünyanın en büyük devletinin en mesul adamlarından birinden ziyade, misyonunun gösteri tarafını biraz fazla mübalağa etmesi yüzünden cerbezeli bir film reklamcısı intibaını veren misafir bizim ölçülerimizden ziyade kendi ölçüleriyle değerlendirilmelidir. Masanın üzerine ayaklarını uzatarak konuşan Amerikalı gibi..

Johnson'un bir dalgınlığı olmuştur. Bugünkü dünya küçüktür ve haber alma vasıtaları büyüktür. Sadece A. P. ajansının bültenlerinden Yardımcının seyahatini takip edenler Lübnanda ve İrandaki mizansenle diyalogların -daha doğrusu monologların- Türkiyedekilerden hiç farklı olmadığını, bizim aramızda yapılan her şeyin, söylenilen her sözün oralarda da yapıldığını, söylendiğini kolaylıkla farketmişlerdir. Johnson usullerini, şüphe yok ki Kıbrısta, Yunanistanda ve İtalyada da tatbik mevkiine koyacaktır. Eğer bu usullerin kısa vadede, havai fişeği tarzında tesir yarattığını, suniliği üzerinden aktığı için o kadarlık ömrü olduğunu Kennedy'nin yardımcısı biliyorsa, hiç mesele yoktur. Zira usullerin, büyük kütleleri bir an teshir ettiği bir gerçektir ve Amerika lehinde hava yaratma bakımından, ucuz dost bulma itibariyle Lyndon Johnson'un tam bir başarı kazandığını söylemek lâzımdır. Her şey, güdülen gayeye bağlıdır.

Johnson geldi ve gitti. Kalanlar, bizim politikacılarımızdır. Johnson'un tavırlarından ve metodundan alınacak dersler çoktur. Demokratik düzende halk adamı olmak lüzumu açıktır. Ama bu, madalyonun bir yüzüdür. Sık kullanıldığında çabuk çakaralmaz hale gelen bir silâhtır. Bizim âdetlerimiz, daha sağlam ve köklü, ciddiyet ölçüsü biraz fazla politikacıya ihtiyaç gösterir. Bu bakımdan, taklitten sakınmak lâzımdır. Kaldı ki, bütün Avrupada olduğu gibi bizde de memleketin politika hayatına hâkim kütleler ucuz sempati ile pahalı saygıyı daha meharetli tarzda hamur eden devlet adamlarından hazzetmektedirler.

Kennedy'nin yardımcısı bizim bir "Kıta memleketi" olduğumuzu ve Atlantiğin ötesinin, hisler ve dostluklar değil ama örf ve âdetler bakımından hayli uzağımızda bulunduğunun hatırlanmasına vesile teşkil etti. Galiba imamınki gibi, amerikalının da söylediğini yapmalı, yaptığını yapmamalı!

Ayrıca bölgelerde vergi muafiyeti gibi kolaylıklar da düşünülmüştür.

Plan, fiat oynamalarına, sanayide krizlere ve çalışanların zarar görmesine mani olmak için tatbikatında yıllık planlarda asgari ücretleri tesbit etmek yolunu da tutmuştur. Böylece yıllık planlarda muhtelif kollarda çalışan işçilerin asgari ücretleri tesbit edilecektir.

Bütün bunların dışında vergi politikasıyla özel teşebbüsün vasıtalı olarak organizesi düşünülmüştür ki. Bakanlar Kurulunda en fazla çözümlenecek nokta budur.

Ziyaretler

Bir seyahatten kalanlar

Amerika Cumhurbaşkanı Yardımcısı Lyndon B. Johnson'un bitirdiğimiz haftanın başında ziyaret ettiği şehirler, bir büyük sirkin uğradığı kasabaların havasını aldı. Johnson, Pakistanlı bir deveciyi, misafiri olarak Amerikaya davet eden ve kendisinden öyle bahsettiren adamdır, "Halkı Tanımak" sloganıyla Orta Doğuda giriştiği seyahat bu çeşit yeni davetlere ve gösterilere vesile verdi. Kennedy'nin yardımcısı Lübnandan, İrandan, Türkiyeden misafirler çağırdı, resimler çektirdi. Basit halk tabakalarının içine girerek onlarla konuştu, resimler çektirdi. Çocuklara Beyrutta kavun, Ankarada dondurma ikram etti, resimler çektirdi. Fakir mahallelerde gecekondulara girdi. resimler çektirdi. Devlet adamlarımızla samimi oldu, resimler çektirdi.

Bunlar, seyahatin satıhta kalan hatıralarıdır. Halk, bu "Antika adam"ı sevdi. Onu tuttu, ona dostluk gösterdi, onu merakla seyretti, onunla alâkalandı. Amerika Cumhurbaşkanı Yardımcısıyla el sıkışmış olmak, çok kimseye kendi çevresinde, arkadaşlarına anlatacak bir hâdise fırsatı verdi. Ama Jolınson'un seyahati, bu cilanın altında, çok önemli bir kaç hususun belirmesine yol açtı.

İçten geldiği için..

Johnson, İhtilâlden sonra Türkiyeye gelen ilk "Büyük Misafir"dir. D. P. iktidarının, "Büyük Misafir"leri karşılamak için bir usulü olmuştur: Öğrenciler yollara dizilir, fabrikalar kapanıp işçiler seferber edilir, köylerden adamlar taşınır "içten gelen coşkun tezahürat" sağlanırdı. Pek çok şey gibi, İhtilâlden sonra bu usul de bütün itibarını kaybetmiştir.

Johnson, Ankaranın boşaldığı sıcak Ağustos ayında, bir pazar günü geldi. Resmî makamların yaptığı, Atatürk Bulvarının iki tarafındaki direkleri Amerikan ve Türk bayraklarıyla süslemekten, partilere, teşekküllere ve halkın toplu bulunduğu yerlere Amerika Cumhurbaşkanı Yardımcısının şehre varış saatini bildirmekten, misafir amerikalının karşılanmasını istemekten ibaret kaldı. Halk gönlü çekene gelecek, çekmezse gelmeyecekti.

Bu yüzdendir ki o gün misafiri Esenboğada karşılayacak resmi erkân Ankaradan geçerken caddelerde hiç kimse yoktu. Ama dönüşte? Dönüşte bütün güzergâh, sanki küçük bir mahşerdi. Usun yıllardan beri ilk defa olarak derlenmiş bir kalabalık bir yabancıya içten sevgi gösterdi.

Karşılamanın aktif hanesi bundan ibaret değildir. Kökü dışarda melanet organlarıyla kökü içerde melanet organları, elele, bazı tertiplerin peşinde koşmaktan kendilerini alamadılar. Amerikaya karşı kalabalık arasından çatlak sesler yükselirse Moskova ve Kahire radyoları sermaye bulacaklar, Johnson'la birlikte şehre girecek Hükümet Başkanına halk soğuk durursa "Bakın, bu İktidar suni bir iktidardır. Millet, onu sevmiyor" edebiyatı kimsenin itibar etmediği uydurma gazetelerden fiiliyata geçecekti.

İki konuda da, tam aksi oldu. Bu milletin, sağlam ve ivazsız bir amerikan dostu olduğu, amerikanların Türkiyede sevildikleri, kendilerini bu milletin cana yakın bulduğu, amerikanlarla türklerin beraberliği bütün haşmetiyle ortaya çıktı. Belirli çevrelerin amerikan aleyhtarı popaganda-

sı, balon gibi sönüverdi. Bu, bir. İkincisi, yollarda zaman zaman halk o kadar "İsmet Paşa, çok yaşa!" diye bağırdı ki hafif mahcup olan Hükümet Başkanı, tezahüratın kendisine değil, misafire yapılmasını tatlı tatlı gülümsiyerek işaret etmek zorunda kaldı. Halk, Bayan Johnson'la beraber bir otomobilde eşini takip eden Bayan İnönüyü tanıdı ve ona "Babaya iyi bak, Baba bize lâzım.." diye dostça haykırdı. Bu sözlerin ne manaya geldiğini merak eden misafir bayana cümle tercüme edildiğinde, kadın yürekten hislendi.

1 numaralı müttefik

Kennedy'nin yardımcısının Türkiyeye yaptığı ziyaret, başkentte bir süredir sezilen bir gerçeği teyit etti. Johnson, daha kendilerini hava alanından şehrin dış kapısına getiren kapalı otomobilde İsmet İnönüye Amerika için Türkiyenin "özel önem" taşıdığım bildirdi. Amerika bazı yardımları kesmek üzereydi. Bölgemizde sadece Türkiyedir ki yardımı kesintisiz, hatta cömertçe alacaktı. Bunun yaranda Kenndy'nin yardımcısı İnönüye ve sık sık halka, Türkiyeye vaki bir tecavüzün Amerikaya yapılmış sayılacağını kesin olarak ifade etti.

Washington'da Türkiyenin itibarının ve kıymetinin arttığı sorulmuyor değildi. Fakat Johnson'un seyahatidir ki, bunun altım kalın kalemle çizdi. Yardımcısı yola çıkarken Cumhurbaşkanının açık açık, bu bölgede 1 numaralı müttefikin Türkiye olduğunu söylemesi tatlı bir sürpriz yerine geçti. Zira böyle hallerde âdet, bölgenin bütün memleketlerine hafiften kur yapmak, semini hazırlamaktır. Amerikalılar bunun üstüne çıkmaktan ve Türkiyeye özel alâka beslediklerini açıklamaktan çekinmediler.

Dış görünüşü itibariyle göz alıcı Başkan Yardımcısı ile devlet adamlarımla arasında bir masa başında yapılan cinsten siyasi temas olmadı. Ama Johnson, söylemek istediklerini mükemmelen söyledi, Türkiye hakkında ciddi bilgi aldı, içinde bulunduğumuz düzenin başarı şansını öğrendi. Amerika Büyük Elçiliği, kabiliyetli Elçi -Müsteşar Robert Barnes'ı Tahrana gönderdi ve Barnes gelirken uçakta Başkan Yardımcısına -artık meşhur tâbirle- ilk "briefing"i yaptı. Başkan Yardımcısının çevresinden anlaşılan, amerikalıların da Meclisin açılmasını bizim kadar merakla beklediklerididir. Demokratik düzenin nasıl yürüyeceği oradan anlaşılacaktır. Johnson, daha ilk konuşmasında, demokratik düzene geçmiş olduğundan dolayı Türkiyeyi tebrik etmekten geri kalmadı.

L. B. Johnson İzmir de halk arasında
Faydalı temaslar

Haftanın ortasında Johnson'lar Yeşilköyden uçmaya hazırlanırlarken memnun görünüyorlardı.. Gerçekten de seyahat, her bakımdan "başarılı seyahat" oldu. Gidenler kadar kalanların da memnunluğu bu yüzdendir.

İmar

Bir meydanın macerası

Evvelki hafta içinde İstanbulda, havaların serinlemeye başladığı birgün, Beyazıt Meydanının önündeki büyük tahta perdelerin aralıklarından içeriye bakan meraklı bir İstanbullu, gözünü uydurduğu delikten görebildikleri karsısında hayli şaşırdı. Zira Beyazıt Meydanının imarcı Menderes devrindeki yürekler acısı durumunu hatırlayanlar için, o gün tahta perdelerin arasından görünenler ziyadesiyle hayret vericiydi. Meydan artık o meydan değildi.

Beyazıt Meydanının talihsiz macerası, 1958 yılında Menderesin imarcılığa heves etmesiyle başladı. Acemi imarcının buyrukları ile Beyazıt Meydanının indirilip kaldırılması o zamanlara tesadüf etmektedir, "Beyazıt Meydanının İmarı" gibi şatafatlı bir isim altında girişilen ve aslında doğru dürüst bir plân ve projeye dayanmadan yapılan hareketler, Beyazıt Meydanını gerçek anlamı ile bir harabeye çevirdi. Aylar boyunca devam eden sözde imar faaliyeti Beyazıt Meydanına pitoresk havasım kaybettirdi. Meydanın ortasındaki büyük havuzun kaldırılmasıyla ilgili dâhiyane fikir de. devrin imarcıbaşısının kafasından çıkmıştır.

Bu gösterişçi imar faaliyeti, devlet hazinesine milyonlarca Türk lirasına mal oldu. 1958 - 1960 devresi içinde Beyazıt Meydanı için sarfedilen paranın toplamı 100 milyon lirayı aşmaktadır. Tabii, alınan netice, koskocaman bir sıfırdan ibaret kaldı. Yaptıklarını kendisi de beğenmeyen Menderesin aklı başına 27 Mayıs devriminden önce geldi ve Belediye İmar uzmanları ile şehircilik uzmanlarını bir "proje" hazırlamakla görevlendirdi. Prof. Högg, Prof. Piccinati, Yüksek Mimar Turgut Cansever ve Yüksek Mimar Sedat Hakkı Eldem birer taslak proje hazırladılar. Hazırladılar ama, "Basra harap olduktan sonra"..

Politikanın ettikleri

İmarcıbaşı Menderesin talihsiz Beyazıt Meydanına yaptıklarının temizlenmesi, Milli Birlik Komitesi idaresine düştü. İhtilâlin ateşli havası içinde genç subaylar, D. P. ye karşı ilk ayaklanma hareketinin başladığı Beyazıt Meydanına olağanüstü bir değer verdiler. İlk iş olarak imarcıbaşı Menderesi tedai ettiren Beyazıt Meydanının adı değiştirildi ve "Hürriyet Meydanı" adı verildi.

M. B. K. nin İstanbuldaki temsilcileri Vali Refik Tulga ve Belediye Başkanı Şefik Erensü, bir harabe halinde bulunan Beyazıt Meydanının tanzimi meselesine ciddiyet ve dikkatle eğildiler. Bu arada İmarcıbaşı tarafından Turgut Cansevere hazırlatılan imar planının yemden incelenmesi yapıldı ve plânın tatbik mevkiine -bazı tadillerle- konulması uygun görüldü. Mimarlar Odasının, İstanbulun nâzım plânına aykırı durumları ihtiva etmesi yönünden yaptığı itiraza rağmen, Hürriyet Meydanında yeniden hummalı bir faaliyet başladı. Tabiatıyla, önce İmarcıbaşı Menderesin kalıntıları temizlendi ve 15 Mayıs 1961 günü İstanbul Belediyesi tarafından Hürriyet Meydanının tanzim; işi açık eksiltme ile ihaleye çıkarıldı.

3,5 milyon tahmini keşif bedeli ile ihaleye çıkarılan Hürriyet Meydanının tanzimi işi, İbrahim Yolal firmasına verildi. İhaleye katılan İsrael firması Solel Boneh'in temsilcileri, açık eksiltmede Yolal kadar indirim yapamadılar. Samimi bir yurtsever olan İbrahim Yolal, "bizim de bu çorbada tuzumuz bulunsun" diyerek tahmini keşif bedelini % 7-28 nisbetinde kırdı ve firma, ihaleden sonra derhal faaliyete geçti.

Yapılan mukavele gereğince Beyazıt Meydanının 1 Şubat 1962'de teslim edilmesi gerektiği halde, hummalı çalışmaya rağmen, Yolal firması hu taahhüdünü yerine getiremedi. Bunda firmanın bir sui taksiri yoktur. Zira, Yolal firmasının mühendislerinin eline sadece bir taslak verilmiştir. Sağlam "precision"lu milimetrik hesaplara dayanan teferruatlı plân henüz hazırlanmamış olduğundan, Yolal firması mühendisleri haklı olarak tereddüt geçirmektedirler. Bu sebeple de inşaatın tamamlanması uzadıkça uzamaktadır.

Yıkılmış Beyazıt Meydanı
Restorasyon mu, yıkım mı?

Kapanmayan masraf kapısı

Yolal firmasının elindeki taslağa göre, Hürriyet Meydanı üç kısımda tanzim edilmektedir. Birinci kısım, Beyazıt Meydanının Marmara sinemasına bakan güney kesimidir. Burası, teraslar halinde düzenlenecek ve burada modern dükkanlar, kahveler yer alacaktır. Kahvehanelerin, turistik ve pitoresk bir biçimde tanzimine bilhassa itina edilmektedir. Bu kısım tıpkı Almanya ve Avusturyadaki benzerleri gibi zarif kaldırım üstü kahveleri olacaktır. Birinci kısmın Kütüphaneye bakan tarafında bir sanat galerisi inşa edilecektir.

İkinci kısım ise Beyazıt külliyesi ile Cami arasında kalan kısımdır. Burası kaplama olarak döşenecek ve bazı parselleri yeşil saha halinde tanzim edilecektir. Bu kısım hafif bir rampa ile üçüncü kısma bağlanacaktır. Üçüncü kısım, Vezneciler ile Bakırcılar arasındaki 10 metre genişliğinde ve 160 metre uzunluğunda bir yeraltı geçidinden ibaret olacaktır. "Huzur Meydanı", olarak trafiğin işlemiyeceği Hürriyet Meydanında otomobiller bu yeraltı geçidinden geçeceklerdir. Ancak tünelin tamamlanabilmesi için Dişçi Okulunun istimlaki ve yıktırılması gerekmektedir. Dinçi Okulunun yıktırılmasına, İstanbul Üniversitesi, yer darlığı sebebiyle muhalefet etmektedir. Bu mesele Üniversite ile Belediye arasında başlıbaşına bir anlaşmazlık konusu haline gelmiştir. Tünel açıldığı takdirde bu, Türkiyede şehir içinde bulunan ilk yeraltı geçidi olacaktır.

Hürriyet Meydanıma, bu noksanları ile ancak Ekim sonunda tamamlanabileceği ifade edilmektedir. Yolal firmasının bilgili, sempatik mühendisi ve şantiye şefi olan Şerif Antel inşaatı Ekim sonunda tamamlamak için elinden gelen bütün gayretle çalışmaktadır. Ancak inşaat Ekim ayında sona erince de Beyazıt Meydanı gene bitmemiş olacaktır. Talihsiz meydanın tam manasıyla bitirilmesi için daha 2,5 milyon liraya ihtiyaç vardır.

Hani boşuna "bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz" dememişler!

T A R İ H

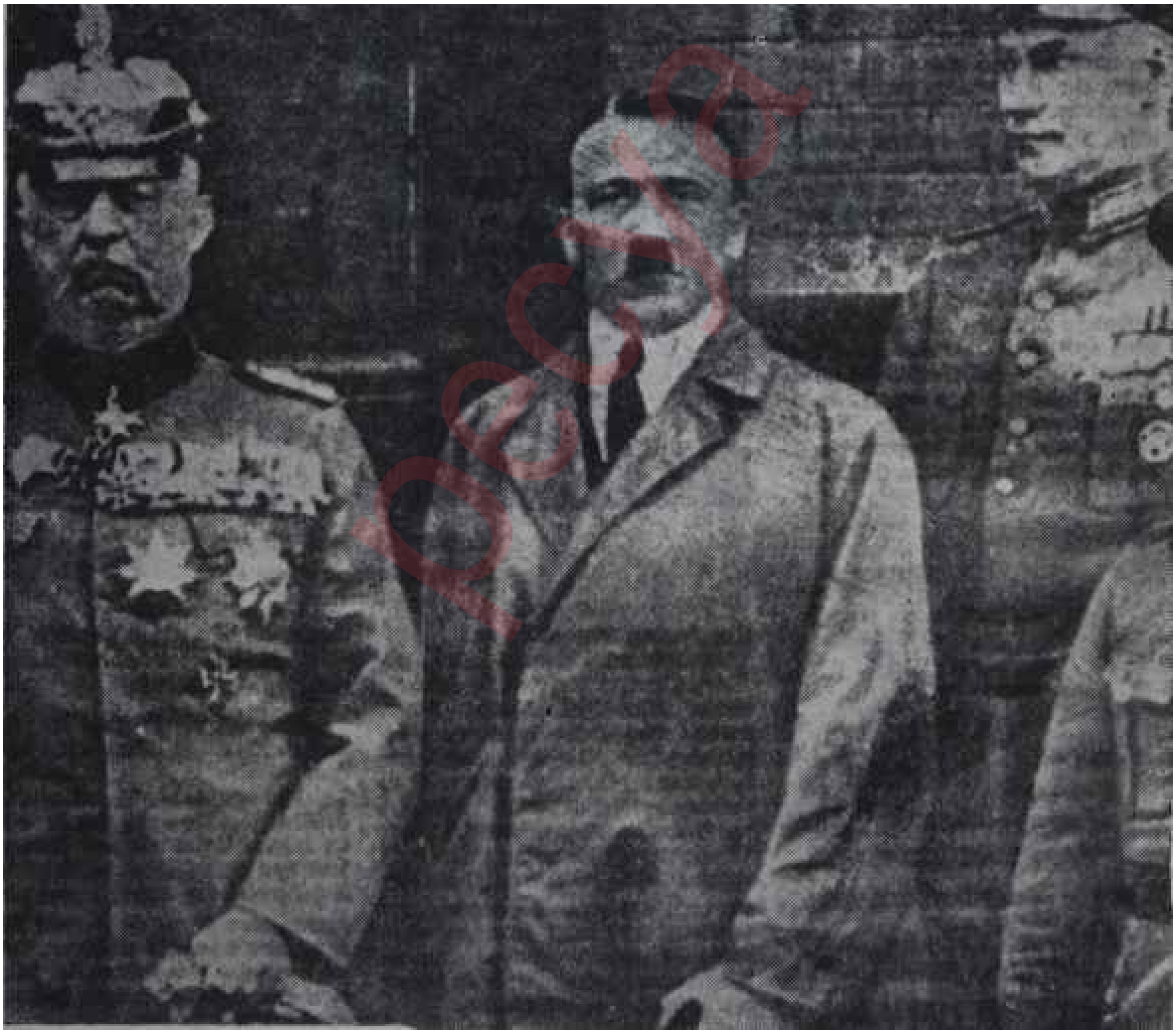
Naziler

Darbeci (*)

Almanyanın 1923te içinde bulunduğu durumdur ki Hitlere, bir darbeyle iktidarı ele geçirebileceği fikrin! verdi. Ama, bu darbeyi nasıl yapacaktı? Bir defa, Berlinde değildi ve orada kuvveti yoktu. Bavyerada da, kendisinden başka rejim aleyhtarı kuvvetler vardı. Hitler, söyle bir plân yaptı: Evvelâ, Bavyeradaki rejim aleyhtarı bu kuvvetleri kendi idaresinde bir araya getirecekti. Sonra, bir darbeyle Bavyeradaki hükümeti devirecekti. Bavyerada iktidarı alıp, Berline yürüyecekti. Memleketin gerçek meselesi olan ekonomik ve sosyal meselelere bir türlü el atamayan cumhuriyetçi politikacıların yarattıkları ortanı, bu. yürüyüşün başarısını kendiliğinden sağlayacaktı. Bu planı yaparken Hitlerin, bir yıl önce Romaya yürüyüp bir olup - bitti havası içinde idareye el koyuveren Mussoliniden ilham aldığında zerrece şüphe yoktur. Mussolininin kolay zaferi, Bitlere cesaret ve ümit verdi.

(*) Bu serinin ilk üç yazısı "Memleket", "Adam" ve "Politikacı" başlıkları altında AKİS'in 424, 425 ve 426. sayılarında çıkmıştır.

Fransanın, Almanyaya harp tazminatını kabul ettirtmek için Ruhr bölgesini işgali (Bk. AKİS, Sayı: 424 — "TARİH - Memleket") bütün Almanyayı ayağa kaldırmıştı. Fakat bu heyecan, milleti Fransa aleyhinde, Berlindeki hükümetin etrafında topladı. Bu, Hitlerin hiç istemediği bir şeydi. Derhal "Kahrolsun Fransa değil, Kahrolsun Alçak Politikacılar! Zira, bizim felaket sebebimiz onlardır" sloganını ortaya attı. 1923'ün ilk ayları, hep bu sloganını tutturmak için gayret sarfetti. Şubatta, bilhassa Roehm'ün teşkilâtçı kabiliyeti sayesinde Bavyeradaki bütün Cumhuriyet aleyhtarı silahlı teşekkülleri "Arbeitsgemeinschaft der Vaterlaendischen Kampfverbaende = Anavatan Mücadele Gruplarının Faal Birliği" adıyla ve kendi liderliğinde bir araya getirdi. Eylülde bunu daha da genişletti ve bir triyumviranın idaresinde -üç idareciden biri kendisiydi- "Deutscher Kampfbund = Alman Savaş Birliği" ni kurdu. Bu birlik 2 Eylülde, almanların Fransaya karşı 1879 zaferinin yıldönümünü kutlamak üzere Nurem

Hitler ve Ludendorff
Opera - komik kahramanlar

Ebert ve politikacılar Reichstag'a gidiyorlar
Kaynayan kazanın odunları

bergte bir dev gösteri tertipledi ve bütün Güney Almanyadaki faşist temayüllü teşekküller buna katıldılar. Mitingte Hitler son derece şiddetli bir nutuk söyledi ve büyük alkış topladı. Hareketin hedefi. Cumhuriyeti yıkmak, Versay andlaşmasını yırtmaktı.

Bir bayrak: Ludendorff

Nurembergte Hitler, şeref tribününde General Ludendorff'un yanında yer aldı. Gayesi, ihtiyarlamış Generalin manevi nüfuzundan faydalanmak tı. Hareketin başına onu geçirmek niyeti, elbette ki yoktu. Ama Ludendorff, bir milli kahramandı. İktidara giden yolda Hitler onu bir süre kullanmakta fayda görüyordu. Muğber Ludendorff'un hiç bir politik anlayışı mevcut değildi. Ne söylediğini bilmiyordu. Ama, bilhassa Ordu mensupları arasındaki namı, Hitlerin işini kolaylaştıracaktı. Ludendorff, Nasyonal Sosyalist harekete böylece bir müddet bayraklık etti.

Memleketteki buhran, Eylül ayı içinde en kritik noktaya geldi. Ruhr' da Fransaya karşı girişilmiş olan pa sif mukavemetin hiç bir fayda vermediğini, mağlûp Almanyanın müttefiklerin arzularına şimdilik boyun eğmesinin en münasip hareket tarzı olduğunu anlayan Başbakan Gustav Stresemann bu mukavemeti nihayete erdirdi. Stresemann bu suretle Almanyanın kendi ekonomik ve sosyal meselelerine eğilme fırsatını bulmasını ve belini doğrultmasını istiyordu. Başbakan, Cumhuriyetin ancak böyle itibar kazanacağını anlamıştı.

Fakat Stresemann'ın seçtiği bu yol halkın milli hislerini galeyana getirmek suretiyle Cumhuriyeti devirmek isteyen aşırı sağı ve aşırı solu tamamiyle azgın hale soktu. İki uç, demokratik Berlin hükümetinin karşısında elele verdiler. Şimdi aşırı milliyetçiler ve komünistler yanyanaydılar ve tahrikin her çeşidini yapıyorlardı.

Ancak basiretli Stresemann bunu tahmin etmişti. Nitekim, Ruhr'da pasif mukavemete son verildiğini açıkladığı 26 Eylül günü Cumhurbaşkanı Ebert'e memlekette fevkalâde ahval ilan ettirdi. 26 Eylül 1923'den 1924 Şubatına kadar Almanyanın idaresi Milli Savunma Bakanı Otto Gessler ve Ordunun başı General Von Seeckt' in eline terkedildi.

Bavyerada isyan

Bavyeradaki Eugen von Knilling hükümeti, bunu kabul etmedi. Bir süredir Bavyerada Berlinden ayrılmak ve müstakil olmak hevesi hakimdi. Bavyera hükümeti Ebert'in Berlinde bütün Almanya için fevkalâde hal ilan ettiği 26 Eylül günü kendi fevkalâde halini ilân etti ve sağcı monarşist eski Başbakan Gustav von Kahr'a diktatoryal yetkiler tanıyarak memleketi onun idaresine verdi. Bu hareket Berilinde şiddetli tepki yarattı. Aynı anda Saksonya, Thuringiya, Hamburg ve Rubr'da da, ama orada komünistler tarafından darbe teşebbüslerine girişildi.

General von Seeckt, komünistlerin teşebbüsünü kolaylıkla bastırdı. Zira Ordu, Bolşeviklerin karşısındaydı. Ama Seeckt, Bavyeradaki bazı komutanların sağcı gruplarla işbirliği yaptıklarından şüphe ediyordu. General, şüphelerinde haklıydı. Gerçekten Bavyerada Kahr, Ordu Komutanı General Otto von Lossow ve polis kuvvetlerinin başı Albay Hans von Seisser Berlinden gelecek emirlere boyun eğmeyeceklerini bildirdiler. Nitekim, umumî olarak Cumhuriyete, hususi önemle Seeckt, Etresemann ve Gessler' e en zehirli hücumları yapan Hitlerin Voelkischer Beobachter'inin kapatılması için Federal Hükümetin emrini Bavyeranın üç hâkimi yerine getirmedi. Federal Hükümet, Münihte faaliyet gösteren bir kaç çetenin başının yakalanmasını isteyince Kahr ona da aldırmadı. Bunun üzerine Seeckt aynı emri, General von Lossow'a verdi. Aslen Bavyeralı olan Lossow emri yerine getirmeyince Seeckt onu azletti ve yerine başka birini tâyin etti. Kahr, bunu da tanımadı. Ordu birliklerinin başında Lossow'un kalacağını Berline bildirdi, Ordu birliklerine de Bavyera Hükümetine sadakat yemini ettirdi.

Bunun üzerinedir ki Berlinin tepesi adamakıllı attı. Seeckt Bavyeranın üç hâkimine, Hitlere ve bütün silâhlı teşekküllere bir ültimatom göndererek girişilecek en ufak ayaklanma teşebbüsünün zor kullanmak suretiyle bastırılacağını haber verdi. İşin gaitaya gelir tarafı olmadığı anlaşılıyordu. Nitekim, üç ahbap çavuşlar ültimatom üzerine ayrıldılar. Ama Hitler için, ok yaydan çıkmıştı. Birlikleri de kendisini sıkıştırıyorlardı. Dönüşe imkan kalmamıştı. Üstelik Hitler, Stresemann'a zaman kazandırmanın kehdisi için bütün ümitlere veda manasına geleceğini mükemmelen anlıyordu.

Ortakların arası açılıyor

Hitler, Kahr ve Lossowa Berlin kendi üzerlerine yürümeden kendilerinin Berline yürümelerini teklif etti. Fakat iki idareci bunu kabul etmediler. O zaman Hitlerin içine başka bir

şüphe düştü. Ya Kahr ve Lossow cüretlerini kaybetmişlerdi, ya da Bavyerayı Almanyadan ayırıp bağımsız bir devlet haline getirmeye çalışıyorlardı. Halbuki Hitler, bütün Almanyaya hakim olmayı kuruyordu. O zaman, adeta delice bir başka plân yaptı. Üç idareciyi kaçıracak ve onlar adına hareket edecekti! 4 Kasımdaki bir gösteri, bunun fırsatını yarattı.

4 Mayıs, Almanyanın Anma Günüydü. O gün, askerî bir geçit resmi yapılacaktı. Şeref tribününde Kahr, Lossow ve Seisser beraber bulunacaklardı. S A. lardan bir grup, geçit resmi için hazırlanan kıtaların gelmesinden önce kamyonlarla tören mahalline gönderilecek, oradaki dar sokakları tutacaklar, üç idareciyi esir alacaklardı. Bunun üzerine Hitler, elinde bir tabancayla ortaya fırlayacak, İhtilali İlan edecek, sonra da hep beraber Berline yürünecekti.

Ancak tören günü, üç idarecinin bütün güvenlik tedbirlerini almış oldukları görülünce, darbe tehir edildi. Dört gün sonra, yeni bir fırsat ortaya çıktı. Bitler gazetelerde, 8 Kasım günü geniş bir birahane olan Buergerbraukeller'de bir toplantının tertiplendiğini okudu. Toplantıda Kahr konuşacak ve General von Lossow ile Albay von Seisser ile diğer idareciler bulunacaklardı. Hitler o vesileyle Kahr'ın Bavyeranın bağımsızlığını ilan etmesinden endişe etti. Darbeyi gecikmeden indirmek lâzımdı.

8 Kasım 1923 akşamı, Almanyanın müstakbel diktatörü ancak opera- komiklerde görülen bir hava içinde, sonradan "Birahane Darbesi" adı altında meşhur olan teşebbüsüne girişti.

Baskın komedisi

Kahr konuşmaya başlayalı yarım saat olmuştu ki S. A.'lar Buergerbraukeller'i sardılar ve Hitler, yanında yakın arkadaşlarıyla içeri daldı. Birahanede üç bin kişilik bir kalabalık mermer masalara oturmuşlar, Bavyera usulü bir yandan biralarını içiyorlar, bir yandan hatibi dinliyorlardı. Arkadaşları kapıya bir makineli tüfek yerleştirmeye çalışırlarken Hitler masalardan birinin üstüne fırladı, heyecan yaratmak için tabancasını çekip havaya bir el ateş etti. Herkes ne oluyor diye o tarafa döndü, Kahr konuşmasını kesti. Hitler, yanındaki Hess ve muhafızı eski güreşçi Graf'ın yardımıyla kürsüye ilerledi. Bir polis yolunu kesmek istedi, Hitler onu tabancasıyla tehdit etti. Kürsüye geçti ve "Milli İhtilal başlamıştır!" diye haykırdı. Sonra, devam etti:

"— Birahane, dişine kadar silâhlı altıyüz adam tarafından sarılmıştır. Burayı, benim iznim olmadan hiç kimse terkedemez. Sükûnet derhal iade edilmediği takdirde makineli tüfek Balonu tarayacaktır. Bavyera ve Almanya Hükümetleri devrilmiş, geçici bir Milli Hükümet kurulmuştur. Ordu ve polis karargahları işgal edilmiştir. Şu anda bu birlikler, gamalı haçlı bayrak altında şehre yürümektedirler.."

Bu, blöfün ta kendisiydi. Ama, karışıklık içinde kimse ne düşüneceğini bilmiyordu. Hitler tabancasıyla Kahr. Lossow ve Seisser'e kendisiyle birlikte yandaki odaya geçmeleri emrini verdi.

Dört adam küçük odaya kapandıktan sonra, salonda akıllar kısmen başa geldi. Ne oluyordu? Bu soytarılar da nereden çıkmışlardı? Dinleyicilerden biri polislere "Ne duruyorsunuz? Ateş etsenize.. Ne korkuyorsunuz?" diye bağırdı. Ancak Hitler poliste Wilhelm Frick diye bir adamı satın almış, onun vasıtasıyla polislere hiç bir ise karışmama, sadece olanları rapor etme emri verdirmişti.

Blöften blöfe

İçerde Hitler, tabanca tehdidiyle üç ahbabı oturttu, onlara Ludendorff ile birlikte kurdukları Bavyera ve Almanya Hükümetlerinde kilit mevkiler teklif etti. Bu da bir başka blöftü. Ludendorff'un olanlardan haberi dahi yoktu. Hitler bir adamını ihtiyar generalin evine yollamış, Generali derhal birahaneye getirmesi emrini vermişti. Ludendorff'un ismi geçtiği halde Hitlerin üç esiri hiç aldırmadılar. Hitlerle konuşmuyorlardı bile. Hitler, konuşmakta devam etti. Kahr Bavyera Naibi olacaktı. Lossow Savunma Bakanlığına getiriliyordu. Seisser de Alman polis birliklerine komuta edecekti. Üç ahbap, gene aldırmadılar. Onun üzerine Hitler tabancasının namlusunu onlara doğrulttu:

"— Bakın" dedi, "bunun içinde dört kurşun var. Üçü sizin, biri benim. Ya bu hareket başarı kazanacak, ya hepimiz burada öleceğiz.."

Kahr, beklenilmeyen bir cesaretle mukabele etti:

"— Herr Hitler beni de, kendinizi de öldürebilirsiniz. Hiç umurumda değil.."

Tabanca tehdidine rağmen üç ahbap yola gelmeyince, Hitler dışarı fırladı. Bir blöf hareketine daha girişecekti. Birahanedeki kalabalığa, içerdeki odada bir anlaşmaya varılmış bulunduğunu söyledi. Bavyera Hükümeti değiştirilmişti. Alçak Almanya Cumhurbaşkanı ve Hükümeti de devrilecekti. Yeni hükümet, hemen burada, Münihte kuruluyordu. Aynı zamanda, bir de Mitili Alman Ordusu teşkil ediliyordu. Hükümete kendisi başkanlık edecekti. Milli Alman Ordusunun komutanlığını Ludendorff alıyordu. Derhal Berline yürünecek ve alman milleti kurtarılacaktı.

Hermann Goering ilk günlerde
Madalya aşığı vurguncu

Hitlerin yalanı tuttu. Kahr, Lossow ve Seisser'in harekete katıldıklarını duyunca birahanede bir alkış başladı. Tam bu sırada, Hitlerin arkadaşı Ludendorff'u içeri soktu. İhtiyar generalin görünmesi heyecanı arttırdı. Ama Ludendorff işi öğrenince fena halde kızdı. Hele kendisinin değil, Hitlerin Almanyaya diktatör olacağını duyunca tepesi büsbütün attı. Buna rağmen Hitler Ludendorff'u, Ludendorff ta üç ahbabı ikna etmeye muvaffak oldu. Mesele, bir "memleket meselesi" idi. Herkes, ayaklanmayı kabul eder göründü. Ancak bu sırada bir talihsizlik oldu. Dışarda, Ordu birlikleriyle S.A.'lar arasında bir çatışmanın başladığı haberi geldi. Hitler, işi bizzat halletmek için vak'a yerine koştu. İlk zaferi kazanmış olma-

nın sevinciyle uçuyordu.

Ama biraz sonra birahaneye döndüğünde, üç kuşun uçmuş olduğunu gördü. Kahr, Lossow ve Seisser bir yolunu bulup kaybolmuşlardı. Ortada sadece, şaşkın ihtiyar general vardı.

Komedinin sonu

Dışarda da durum, bundan iyi değildi. Roehm'ün komutasında bir S. A. birliği Savunma Bakanlığının bir kısmını işgal etmişti. Ama, o kadar. Hiç bir stratejik nokta tutulmamış, hatta telgrafhane bile ele geçirilmemişti. Nitekim oradan ayaklanma Berlinde bulunan General von Seeckt'e bildirildi, o da mahalli kuvvetlere bunu derhal bastırmalarını emretti.

Münihteki Ordu birlikleri içinde az sayıda genç subay ve bazı kıtalar Hitlere ve Roehm'e, onların fikirlerine sempati besliyorlardı. Demagoji havasına kendilerini kaptırmışlardı. Ama daha yüksek rütbede subaylar, başlarında General von Danner, Berlin Hükümetine sadık kaldılar. Bu sırada Lossow da Danner'e iltihak etmiş. Kahr bir beyanname yayınlayarak Hitlerin teşebbüsünü takbih etmiş, kendilerinin silah tehdidi altında söyledikleri sözlerden hiç birinin kıymeti bulunmadığını bildirmiş, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisinin ve bütün silâhlı teşekküllerin feshedilmiş olduğunu ilan etmişti.

Hitlerin ve Ludendorff'un ayakları kısa zamanda suya erdi. Bitler bir iç harp değil, bir darbe plânlamıştı. Kan dökmek niyetinde değildi. Orduya karsı bir savaş istemiyordu. Darbesini, aklı sıra, Ludendorff'un da isminden faydalanarak Orduyla birlikte yapacaktı. Yani bu, bir Ordu Hareketi olacaktı. Ordunun büyük ekseriyeti aleyhte vaziyet alınca, teşebbüsün iler tutar tarafı kalmadı.

Buna rağmen Ludendorff, genç ihtilâlciye bir son deneme tavsiyesinde bulundu. Alman askerleri ve çoğu eski asker olan polis kendisine, Harbin bu Büyük Kahramanına ateş etmeye cesaret edemeyeceklerdi. Hitler ve Ludendorff, taraftarlarıyla birlikte ertesi sabah şehrin merkezine yürüyeceklerdi. Şehri, prestijleriyle ele geçireceklerdi!

Hitlerin aklı, ihtiyar generalin planına yattı.

Dökülen ilk kan

Ertesi sabah, Alman Cumhuriyetinin ilanının yıldönümü olan 9 Kasım sabahı Hitler, Ludendorff, S. A. ların komutanı Goering, Rosenberg, Graf ve daha yarım düzine kadar nazi lideri üç bin kişilik bir S. A. grubunun başında yürüyüşe geçtiler. Bir gece evvel Hess ve arkadaşları bir kaç Bavyera Hükümeti Bakanını esir etmişlerdi. Onlar da rehine olarak kafilenin arkasından getiriliyorlardı.

Bir köprünün başında naziler, silâhlı bir polis kıtasıyla karşılaştılar. Polislerin başı kafileye dağılma emri verdi. Yoksa, ateş açtıracaktı. Goering ileri fırladı, polislere ateş ettikleri takdirde kafilenin gerisindeki rehineleri derhal kurşuna dizdireceğini bildirdi. Bu da bir başka blöftü. Polisler, yolu açtılar.

İlk yoldaşlardan Goebels
Beraber öldüler

Kafilenin hedefi, Roehm'ün işgal etmiş olduğu Savunma Bakanlığıydı. Roehm Bakanlığı işgal etmişti ama, Ordu birlikleri de kendisini kuşatıvermişlerdi. Şimdi ne biri içeri girebiliyor, ne öteki dışarı çıkabiliyordu. Henüz, hiç bir ateş teati edilmemişti.

Kafile Savunma Bakanlığına yaklaştığında, stratejik bir yol ağzında yüz kadar silâhlı polisle karşılaştı. Polisler geçiti kapamışlardı. Naziler, kendilerini lâfla yolu açmağa iknaya çalıştılar. Hitlerin muhafızı Graf:

"— Ateş etmeyin! Ekselans Ludendorff geliyor!" diye haykırdı.

Hitler ilave etti:

"— Teslim olun! Teslim olun!"

Fakat polisin böyle bir niyeti yoktu. Ludendorff ismi de, üzerlerinde hiç bir tesir bırakmamıştı. Geçiti açmadılar. O zaman iki taraf arasında ateş teati edildi. İlk ateş eden kim oldu, meçhuldür. Bilinen, bir dakika süren bu çarpışma sonunda onaltı nazi ve üç polisin öldüğü, bir sürünün yaralandığıdır. Yaralananlar arasında Goering de vardı. Ateş açılır açılmaz, Hitler arkadaşlarını bırakarak tabana kuvvet kaçtı. Buna mukabil Ludendorff'un davranışı göz yaşartıcı oldu. İhtiyar asker, naziler kendilerini yere atar veya sıvışırlarken, arkasında yaveri Binbaşı Streck, dimdik yürümekte devam etti. Kurşunlara aldırmıyordu bile.. Ama arkasından tek bir nazi gelmedi. Ludendorff'u hemen orada tevkif ettiler. Goering'in yaralarını bir yahudi sardı ve karısı, kendisimi Avusturyaya kaçırdı. Goering Innsbnick'ta bir hastahaneye yattı. Hess de Avusturyaya kaçtı. Roehm, çarpışmadan bir kaç saat sonra teslim oldu. Hitler, beklemekte olan bir arabaya atlayarak şehir dışına çıktı. Fakat iki gün sonra, bulunduğu yerde tevkif olundu. Zaten iki gün içinde, Goering ve Hess hariç bütün nazi elebaşılar yakalanmışlar ve hapsedilmişlerdi.

Darbe fiyaskoyla neticelenmişti. Parti feshedildi. Nasyonal Sosyalizm iflas etmişe benziyordu.

Cakalı mahkûm

Buna rağmen, Hitler ümidini kesmedi. Muhakemesinin, kendisine Bavyeranın, hatta Almanyanın ötesinde bir şöhret sağlayacağını hesapladı. Gazeteler resimlerini koyacaklar, isminden bahsedecekler, Cumhuriyetin karşısındaki iki uç kendisini kahraman yapıp propaganda edecekti. Bütün Cumhuriyet düşmanları duruşması vesilesiyle gürültü koparacaklardı. Mesele, bunun montajını iyi yapak, mahkemede parlak nutuklar çekmek, tam bir aktör gibi davranmaktı. O konuda kabiliyetlerin en müthişine sahip olan müstakbel alman diktatörü imtihandan tam başarıyla çıktı. Devam eden yirmidört günlük duruşması sonunda Hitler hezimetini zafer haline getirmeye muvaffak oldu.

Hitler daha işin başında, kendisinden evvel gene hükümet darbesi suçundan yargılanmış "Kapp Hadisesi" tanıklarının yaptıkları gibi "Bil-

miyorum efendim", "Hiç haberim yoktu efendim", "Düşünmemiştim efendim" tarzında bir korkak savunma hattı takip etmeme kararı verdi. Hâkimin önünde ayağa kalkacak ve "Evet, niyetimiz buydu. Devleti yok etmek istiyorduk" diyecekti.

Nitekim, dedi de.

Duruşması başladığında "Bütün sorumluluk sadece bana aittir. Ama, ben bir suçlu değilim. Eğer bugün burada bir ihtilalci olarak bulunuyorsam bu, ihtilâle karşı bir ihtilaldir. 1918'in hainlerine karşı hiyanet diye bir şey bahis konusu olamaz" dedi. Sonra, şimdi kendisini itham eden Lossow, Kahr ve Seisser'in de, tıpkı kendisi gibi Cumhuriyete karşı bulunduklarım bildirdi. Dedi ki:

"— Cumhuriyeti devirmek istemek bir suçsa, bu üçünün de aynı suçtan yargılanmaları lâzımdır. Zira bütün bu haftalar boyunca, aramızda başka hiç bir şey konuşmadık."

Bu ithama karşı, Kahr ve Seisser pek kendilerini savunabilecek kuvvette kimseler değildi. Ama Lossow mertçe kalktı ve "Ben bir komiteci değilim" dedi. "Ben, devlette yüksek bir mevki işgal ediyorum" Her halde, bir onbaşının emrinde harekete geçecek değildi. Lossow, "fütursuz bir demagog" olarak vasıflandırdığı Hitlerin bambaşka hülyayla ve şahsi ihtirasla hareket ettiğini bildirdi, iyi ve asil hisleri, doğru endişeleri istismar ettiğini söyledi.

Hitler, bu sözlere şiddetle hücum etti. Hiç bir şahsi ihtirası bulunmadığını, sadece vatanı için tehlikeli gördüğü cereyanların karşısında çarpıştığını belirtti. Hayranı olduğu Wagner'den misaller verdi. Mahkeme salonunu kısa zamanda bir propaganda kürsünü haline getirdi.

Karar ve sonrası

Almanyanın müstakbel diktatörü, bütün bu mizansen sırasında bir noktaya çok dikkat etti. Kendisini hezimete uğratmış, meşru hükümetin yanında yer almış olan Ordunun aleyhinde tek söz söylemedi. Zira, Almanyada Orduya rağmen iktidarın alınamayacağını baştan beri biliyor, Orduyla beraber olup iktidarı almayı, orman sonra Orduyu "muma çevirmeği tasarlıyordu. Nitekim, 1933'te böyle yapmağa muvaffak olmuştur. Orduyla, alâkalı olarak hissi bir tirad yaptı:

" —Bir gün gelecek ki, bugün gamalı haçın altında bulunan kütleler ile onlara ateş açanlar birleşeceklerdir. Ateş edenin Ordu değil de, polis olduğunu öğrendiğim zaman mesut oldum. Ordu, eskisi gibi, kirlenmemiş durmaktadır. Günü geldiğinde Ordu, subayı ve eratıyla bizim yanımızda yer alacaktır."

İktidara oturur oturmaz bütün şerefini ayaklar altına aldığı Orduya bu selâmı salladıktan sonra Hitler "alçak politikacılar"a yüklendi, onların memleketi batıracaklarını söyledi, Demokrasiye var gücüyle saldırdı. Nihayet, hâkimlerin verecekleri kararla hiç ilgilenmediğini, zira asıl kararın verilmiş ve kendisinin tarih önünde beraat etmiş bulunduğunu ifade etti.

Tesir altında bulunan hakimler, Ludendorff'u beraat ettirdiler. Hitler ve diğerleri ise suçlu görüldüler. Kanun, hükümet darbesine teşebbüs suçunu müebbet hapisle cezalandırırken Hitler eski Landsberg kalesinde beş yıla mahkûm oldu. Polisin, avusturya tebası bu maceracıyı hudut dışı etme gayretleri boşa çıktı. Üstelik mahkeme, altı ay sonra sanığın, iyi hali görülürse serbest bırakılabileceğini bildirdi. Hakikaten Hitler, beş sene yerine sadece dokuz ay hapis yattı. 1 Nisan 1924'te girdiği Landsberg'ten 20 Aralıkta çıktı. Kalede adeta misafir muamelesi gördü. Cumhuriyetin oturmamış olduğu o yıllarda iki aşırı uç kendisini bayrak yaptı. Gerçekten de adı bütün Almanyada, hatta dışarda duyuldu. Bir milli kahraman haline geldi.

Hitler, hediyeler getiren misafirlerini rahatça kabul ettiği, nefis bir manzaraya sahip odasında 1924 yazında, Avusturyadan dönmüş ve cezasını alıp liderinin yanına gönderilmiş Rudolf Hess'e hayatının kitabını "Mein Kampf = Kavgam"ı dikte etti.

Hitler bu kitabında, yapmak niyetinde olduğu her şeyi açık açık ve teker teker söyledi.

(Gelecek yazı: "Kitap - Hitlerin bütün fikirleri ve tasavvurları")

Galip Ebert ve Generaller
İlk raundu kazandılar

NATO

Tayinler

Kuzey Atlantik Paktı - NATO- Başkumandanı General Norstad'ın istifası ile boşalan bu görevi, Amerikan Genelkurmay Başkanı dört yıldızlı General Lyman Lemnitzer, 1 Kasımda fiilen devralacaktır. Başkan Kennedy, General Lemnitzer'in yerine de özel askeri müşaviri General Maxvell Taylor'u tâyin etmiştir. General Norstad'ın emekliye sevkini istemesi üzerine Amerikan Silâhlı Kuvvetleri yüksek kademesinde yapılan tâyinler, Amerikan halkoyunda hala tartışma konusu olmaktadır. Başkan Kennedy'nin General Maxvell Taylor'u Genelkurmay Başkanlığı görevine getirmesi, evvela, bu gibi tayinlerde tatbik edilmekte olan "procedure" bakımından hatalı görülmüştür. Zira bu görevde bulunan bir kara ordusu mensubunun yerine mutlaka bir denizci veya havacının tâyini yerleşmiş bir gelenek iken, Başkan Kennedy, bir karacı olan Lemnitzer'in yerine yine bir karacı olan Taylor'u tâyin etmiştir. Fakat asıl önemli olan, General Maxvell Taylor'un stratejik görüşleridir. Geleneğin ihlal edilmiş olmasının sadece Amerikalıları ilgilendirdiği bir gerçektir.

General Maxwell Taylor 1959 yılında aynı görevde, yani Amerikan Kuvvetleri müşterek Kurmay Başkanlığı görevinde bulunduğu sırada istifasını vermek cesaretini göstermiştir. İstifasının sebebinin genel strateji konusundaki görüşlerinin Başkan Eisenhower'in bu konudaki tutumuna uymaması olduğu bilinmektedir. Eisenhower eski bir asker olduğu halde, bir sivilin, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in etkisi altında kalmış ve onun strateji alanındaki görüşlerini benimsemiştir. Amerikan dış politikasında takip ettiği Haçlılar devrinden kalma püriten zihniyete sıkısıkıya bağlı Dulles, askeri alanda genel stratejinin de planlayıcısı olmuştur. Tabii bu askeri stratejinin planlanması, Dulles'in fanatik görüşlerinin tatbik sahasını teşkil etmiştir. Dulles, dolayısıyle Eisenhower kesif misilleme ve bilhassa atom silâhları kullanma taraflısı olmuşlar, bu yüzden de asker mevcudunu ve klâsik tipteki silâhları azaltma yoluna gitmişlerdir. Taylor ise kara ordusunu birinci plânda tutmaktadır.

Silahlar

Amerika Birleşik Devletlerinin yeni Genelkurmay Başkanına göre, mütecavize mümkün olduğu müddetçe klâsik silâhlarla karşı koymak, müessir atom silâhına ise son çara olarak başvurmak lâzımdır. General Lyman Lemnitzer'in de görüşü bu olmuştur. Binaenaleyh, General Taylor, General Lemnitzer'den devraldığı bu görevde, selefinin görüşlerini devam ettirecektir. General Lemnitzer de, General Taylor da "savaş, büyük insan taburları ile kazanılır" diyen eski formüle bağlıdırlar. Fakat muhtemel düşmanın halen Batılılardan daha fazla insan taburlarına sahip olması, NATO'ya mensup Avrupalıları endişeye sevketmektedir. Bu yüzden General Lemnitzerin NATO Başkumandanlığı görevinde bazı güçlüklerle karşılaşması kuvvetle muhtemel görülmektedir. Zira, NATO'ya bağlı Avrupalılar düşmanı ancak atom misillemeleri korkusuyla her türlü maceradan vazgeçirmek taraflısıdırlar.

General Taylor istifasından sonra yayınladığı "Belirsiz Trampet" adlı kitabında, Birleşik Amerikanın atom silahlarını en sona saklaması ve klâsik tümenleri geliştirip çoğaltma işini müttefiklere bırakması tezini savunmuştur. Gerçi geçen Nisan ayında Avrupaya yaptığı seyahatte General Taylor Başkan Kennedy'ye, Fransa ile NATO arasında bağımsız bir vurucu atom gücüne sahip olma konusunda beliren anlaşmazlığa çâre olarak, Fransanın mütecavizi vazgeçirici mahiyette bir "dissuasion" kuv-

veti meydana getirme teşebbüsü lehinde tavsiyede bulunmuştur. Fakat bu, tâli bir noktadır. Taylor, esas görüşünü değiştirmiş delildir. Dikkat edilecek olan nokta, Başkan Kennedy'nin bu çeşit ziyadesiyle nevraljik görevlere, görüşlerini paylaştığı adamları getirdiğidir.

Cezayir

"Bitmeyen kavga"

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında, talihsiz "Cezayir yine bir iç savaşın sonu belli olmayan kaosuna sürüklenmiştir.

Ben Bella tarafından kurulan Siyasi Büroya idari ve askeri yetkileri devretmek istemeyen 3. ve 4. Bölge askerî kumandanlıkları, Siyasi Büroyu tanımadıklarım bildirmişlerdir. Siyasî Büro, açıktan açığa isyan olarak vasıflandırdığı bu hareket üzerine, 2 Eylülde yapılması gereken genel seçimleri belirsiz bir süre için geri bırakmıştır. Her an tevkif edilme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Ben Bella, eski ihtilalci Muhammed Hıdırı Cezayirde bırakarak, selameti Orana gitmekte bulmuştur. Oranda kendisine sâdık askeri bölge kumandanları ve Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı ile görüşen Ben Bella, Siyasi Büronun otoritesini sağlamak üzere, 3 ve 4. Bölgeye karşı harekete geçmeye karar vermiştir. Fakat bu arada, Cezayir şehrinde kanlı sokak muharebeleri olmuş ve Ben Bellacılar ile 4. Bölge Kumandanlığına mensup birlikler arasında çarpışmalar vuku bulmuştur. Daha önce Ben Hedda - Ben Bella çekişmesinde Ben Hedda safında yer almış olan 3. ve 4. Bölge askerî kumandanlıkları, Siyasi Büronun mutemed adamlarından Yusuf Sadi adında bir şahsın Cezayir şehrinin Kazbah mahallesinde bir gizli şebeke kurduğunu ve bu şebekenin Siyasi Büronun iktidarı ele alması için askeri bir komplo hazırladığını belirtmişlerdir. Yusuf Sadinin komplosunun meydana çıkması neticesi karşılıklı çarpışmalar olmuş ve 5 kişi ölmüştür.

Bunun üzerine Siyasi Büro bir bildiri yayınlamış ve 4. Wilaya'nın -4. Bölge Askeri Kumandanlığı- "kuvvete ve zora dayanarak iktidarı ele geçirmeye kararlı olması karşısında". 1.,2. ve 6. Bölge Askerî Kumandanlıkları ile Milli Kurtuluş Ordusu Genelkurmayına başvurarak, uygun görecekleri sayıda askeri birliği kendi komutaları altında Cezayir şehrinde nizam ve asayişin sağlanması ile görevlendirmiştir. Siyasi Büroya atıllık birlikler de bu karar üzerine Cezayir şehrine doğru yürümeye haşlamlılardır.

Bu yüzden Cezayirde yeniden her an kardeş kanının dökülmesi mümkün bir hale gelmiştir.

İş başa düşünce

Basiretli siyaset adamları Ben Hedda, Belkasım Kerim ve Muhammed Budiaf, Siyasi Büroyu bu hareketinden vazgeçirmek için bildiri arkasına bildiri yayınlamaktadırlar. Nitekim, uzağı gören ve sağduyulu bir siyaset adamı olan Cezayir Geçici Hükümeti Başkanı Ben Hedda, Siyasi Büroya, seçimlerin geri bırakılmasının vahim sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. Ben Heddanın, seçimlerin yapılmasında sayısız milli menfaat olduğunu ifade ederek, buhranın çözüm yollarını göstermesi, Siyasi Büronun ihtiraslı politikacılarının pek hoşuna gitmemiştir. Asıl şaşılacak olan, Siyasi Büronun Genel Sekreterlik görevinde bulunan yaşlı Muhammed Hıdırın, nasıl olup da, bu kadar basiretsiz davrandığıdır. Hıdır, Ben Heddanın gösterdiği çözüm yolu üzerinde duracak, yerde, hiç olmazsa ona değinmeden bir takım suçlamalara ve bugünkü buhrandan Ben Heddayı sorumlu tutmaya kalkışmıştır. Tabiatıyla, aklın gösterdiği yol bu değildir. Siyasi Büro, Ben Heddadan gelen her teklifi şahsi iktidar mücadelesinin bir belirtisi saymakta devam ederse, Cezayir halkının gözünde prestijinden çok şey kaybedecektir. Esasen Cezayir halkı, asker politikacılarla sivil politikacılar arasındaki bu mücadelenin tamamiyle dışındadır. Nitekim Cezayirliler vahim ekonomik durumu düzeltecek bir hükümetin işbaşına gelmesinden başka bir şey istememektedirler. Bu gidişle, Fransız sömürgeciliğine karşı açtıkları savaşta kendilerini sonuna kadar destekliyen Cezayir halkının desteğini kaybetmiş bir avuç insan haline gelecek olan Cezayirli politikaca ve askerler için on iyi yol, anlaşmaktır. Bu olmadığı takdirde Cezayir, Budiafın isabetle belirttiği gibi, yeniden bir yabancı müdahalesine maruz kalacaktır.

F E N

Feza

Güzeller dünyasına doğru

Bitirdiğimiz hafta pazartesi sabahı, Amerikanın Florida bölgesi sahillerinde sıra sıra roket rampalarının süslediği Cape Canaveral'da hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Bunlar, adını güzellik tanrısından alan bir gezegene doğru 109 günlük bir yolculuğa çıkacak yeni bir feza aracının, MARINER - II'nin, son hazırlıklarıydı. Halen Amerikanın elinde bulunan en güçlü roket payesini muhafaza eden Atlasın burnuna yerleştirilen ikinci kademe Agena'ya bağlı Mariner — II yerden fırlatıldıktan sonra 180 kilometre yükseldi, Cape Canaveral'den verilen bir işaretle yörüngesine girdi ve Venüs gezegeniyle buluşacağı noktaya doğru büyük bir hızla yoluna devam etti.

Bir süredenberi Amerikalıların Venüs'e bir feza aracı göndermeye, bu gezegenin bilinmiyen taraflarını aydınlatmaya çalıştıkları biliniyordu. Hattâ bu maksatla geçenlerde fırlattıkları Mariner — I, fırlatıcı roket sistemindeki bir arıza yüzünden, yörüngesinden şaşmış, kumanda dışı olmuştu. Bu defa Mariner — II tam bir başarıyla fırlatıldı. Hernekadar akşama doğru araç, rotasından biraz çıktı ve bu yüzden Venüs'e ancak 1 milyon kilometre yaklaşabileceği hesaplandıysa da, aracın üzerine tesbit edilmiş bulunan özel roketler yardımıyla bu gibi küçük sapmaların düzeltilmesi kabil olduğundan hemen düzeltme yapıldı.

Çarşamba günü Mariner — II yoluna başarıyla devam ediyordu. Araç yerden yarım milyon kilometre uzaklaşmıştı. İlk yörüngeye girdiği anda saatte 40 bin kilometreyi bulan hızı dünyanın çekimi sebebiyle gittikçe azalmaktaydı. Ancak feza aracı Venüs gezegeniyle yeryüzü arasındaki çekimin sıfır olduğu alanı aştığı andan itibaren tekrar hızlanmağa başlayacaktır. İşte bu noktada Mariner'in hareket yönünün değiştirilmesi gerektiğinden, bu kritik anın tesbiti için elektronik beyinler faaliyete geçmişlerdir. .

"Venüs" ün gözetleyicisi

Mariner— II'nin Venüs gezegenine fırlatılmasındaki amaçların başında, dünyamızın bu en yakın komşusu hakkındaki esrar perdesinin aralanması gelmektedir. Venüs gezegeni, güneş sisteminin, güneşten itibaren ikinci gelen gezegenidir. Güneşten ortalama uzaklığı 113, dünyadan ise en az uzaklığı 41.0, en çok 256 milyon kilometredir önümüzdeki aylarda dünyamızla Venüs'ün hem uzaklık, hem de yörünge düzlemi bakımın dan en uygun bir duruma gireceği ve bunun bir daha seneler sonra tekrarlanacağı bilinmektedir. Venüsün, yörüngesinde dönüş süresi 225 gündür. Aslında elips şeklinde olan bu yörüngenin eksenleri birbirinden binde 7 kadar farklıdır. Dünyanın yörüngesinde bu oran binde 17 olduğuna göre Venüs, daireye daha yakın bir yuvarlak çevrede dönüyor demektir.

Venüsün, ekvatorundaki çapı 12 bin 200 kilometredir. Çapı 12 bin 800 kilometre olan dünyanınkine çok yakındır. Venüsle dünyanın ölçüleri yoğunluk, kütle ve yüzeydeki çekim alanı bakımından da büyük benzerlikler göstermektedir, Venüsün bilinen bir uydusu yoktur. Yüzeyi yüksek bulutlarla örtülü olduğu için, yeryüzündeki teleskoplar yardımıyla yüzeyinin incelenebilmesine ve dolayısıyla gezegenin kendi ekseni etrafında dönüşü olup olmadığı ve eğer varsa, süresi hakkında bilgi edinilmesine imkân bulunamamıştır. Hattâ bu maksatla denenen kızıl - ötesi ışınlarla fotoğraflar çekilmesi de, bulutların çok kalın tabakalar teşkil etmesi sebebiyle, müsbet sonuç vermemiştir. Yapılan tahminlere ve faraziyelere göre Venüsü çevreleyen bulutlar yoğun karbondioksit tabakalarını ihtiva ettiğinden gezegen henüz, dünyanın "Karbonifer" devrindedir. İşte Venüs'ün -gerçekten su buharı bulutu mu yoksa yoğun gazlardan meydana gelen bir tabaka mı olduğu bile bilinmeyen- bu örtüsünün altındaki sırları, kısmen de olsa, çözmeğe yardım edecek Mariner — II, asırlardanberi astronomi bilginlerinin araştırıp bulamadıkları gerçekleri aydınlatacaktır.

Mariner — II'ye bu maksatla altı çeşit cihaz yüklenmiştir. Bunlardan ilki, yıllarca önce yeryüzünden alınan ve Venüs'ün yayınladığına muhakkak gözüyle bakılan bazı mikro - dalgalı radyo işaretlerinin aslını araştıracak bir alıcı cihazdır. Böylece gezegenin üzerinde insanların veya akıllı diğer varlıkların bulunduğu yolundaki şüphelerin gerçek olup, olmadığı araştırılacaktır. Bir kızıl -ötesi detektörü Venüs atmosferinin terkibi hakkında, bir manyetometre gezegenin çevresindeki manyetik alanların şiddeti ve yönleri hakkında bilgi sağlayacaktır. Bir radyasyon sayacı ise, mevcut uzay ışınlarının cinsini ve yoğunluğunu tayin edecektir. Bir plasma detektörü de güneşten gelen ve ısı enerjisi taşıyan parçacıkların akış hızı hakkında bilgi sağlayacaktır. Kozmik tozların ve meteor parçacıklarının yoğunluğu da ayrı bir aletle ölçülecektir. Bu arada, Venüs'ün atmosferinde oksijen, karbondioksit ve su buharı bulunup bulunmadığı, ısı derecesinin hangi sınırlar içersinde değiştiği de araştırılacaktır.

Olayın teknik önemi

Böylelikle Mariner — II, Venüs'ün yüzeyine, planlaştırıldığı gibi, 16 Aralık günü 16 bin kilometre kadar yakınlaşabilirse bilim dünyası feza yarışında ileriye doğru yeni adımların atılabilmesi için gerekli bilgilerden bir kısmını sağlamış olacaktır. Hâlen Amerikalıların elindeki roketlerle Venüs'e 1 tondan biraz ağır feza araçlarının gönderilmesi kabildir. Bu sınırın Mariner denemelerinde aşılmadığı tahmin edilmektedir.

Denemenin diğer bir önemli tarafı, yeryüzünden Venüs'e gönderilecek ilk aracın gezegenin çevresinde dolaşması olacaktır. Gerçekten daha önce ikisi Amerikalılar, biri de Ruslar tarafından yapılan üç, teşebbüs başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Herhangi bir aracı Venüs çevresinde yörüngeye sokabilmek için ona saatte 59 bin kilometrelik bir ilk hız vermek gerektir. Ancak Mariner — II'de bu kademeli olarak devreye sokulan roketlerle sağlanmış olduğundan ilk yörünge hızı daha az tutulmuştur. Gerek hızların büyük hassaslıkla tayini, gerekse gezegenin 109 gün sonra bulunacağı yeri tesbit ederek dünyanın durumuna göre ve uygun anda aracın fırlatılması bakımından Mariner — II denemesi Sovyetlerin başardıkları "Randevu Tekniği" kadar önemli bir başarı teşkil edecektir.

K İ T A P L A R

Türkün Ateşle İmtihanı
(İstiklal Savaşı Hatıraları)

(Halide Edip Adıvarın hatıraları, Çan Yayını, İstanbul, Kutulmuş Matbaası 1962, 312 sayfa 10 lira)

Halide Edip Adıvar, Kurtuluş Savaşımızın önemli kişilerinden biridir. Onun cephe gerisinde ve cephede yaptıkları, genç kuşaklar için mutlaka bilinmesi gereken şeylerdir. Gencecik bir kadının, milletçe ayaklanılmış bir savaşta "Edip kızı Halide Onbaşı" olarak çalışması, belki şöyle uzaktan bakıldığında pek önemsenmez ama, o günlerin havası içinde, o günlerin Türkiyesinde Halide Edip Onbaşının yaptıklarını bugün tekrarlayabilecek insan az çıkar.

Edebiyatımızın belli bir romancısı, üniversitelerimizin gedikli bir profesörü olan Halide Edip Adıvar, anılarını ilk olarak bundan yirmi küsur yıl önce İngilterede yazmıştı. Halide Edibin anıları o zaman, "Memoirs of Halide Edip" ve "Turkish Ordeal" adlı iki ciltte yayınlanmıştı.

Aradan yirmi yıl geçtikten sonra Halide Edip, anılarının ikinci cildi olan "Turkish Ordeal"i Çan Yayınları arasında yayınlamak üzere Türkçeye çevirdi. Son derece itinalı bir baskı içinde, metin dışında 12 sayfa tarihi fotoğrafla da süslü olan "Türkün Ateşle İmtihanı" bir otobiyografidir. Halide Edip Adıvar, bizzat içinde yaşadığı İstanbulun işgalini, Sultan Ahmet mitingini, Anadoluya kaçışı, Ziraat Mektebindeki meşhur Mustafa Kemal Karargâhım, Anadolu Ajansının kuruluşunu, Garp Cephesini, Büyük Taarruzu ve Büyük Zaferi, İzmire girişi ayrıntılarıyla anlatıyor. Bütün bunları, Mustafa Kemalin Garp Cepheleri Komutanı İsmet Paşanın karargahlarında onlarla birlikte yaşamış bir insanın anıları elbette ki yabana atılan anılar olamaz. Bir romancı, bir sanatçı olarak Halide Edip, o günlere alt anılarını gerçekten ustaca dile getiriyor. Eserin yirmi yıl sonra da olsa dilimize çevrilmesi gerçekten bir kazançtır.

Halide Edip, günümüzün en kaliteli yazarlarından biri olmasına rağmen, armağanlar kazanan "Sinekli Bakkal"ında da olduğu gibi, bir aksak tarafı ile daima dikkati çekmektedir. Adıvarın bu aksaklığı da türkçeyi gayet kötü kullanmasıdır. Yıllarca anglo - sakson edebiyatı ve kültürünün tesirinde kalmış, yıllarca yabancı memleketlerde yaşamış ve yabancı dilleri konuşmuş bir insan olarak Halide Edip, kılçıklı, pürüzlü bir dille yazmaktadır. "Türkün Ateşle İmtihanı" adlı anıları da maalesef bu aksaklıktan kurtulamamıştır. Buna rağmen, "Türkün Ateşle İmtihanı" dikkatle ve zevkle defalarca okunacak bir kitap olmak durumunu kaybetmiyor.

L. Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu

(Yazan: Friedrich Engels. Sosyal Yayınlar 2. Fransızcadan çeviren: Nizamettin Burhan, İstanbul, Tan Matbaası 1962, 56 sayfa 3 lira)

Sosyalizmin iki büyük kurucusundan biri olan Friedrich Engels -tabii ilmi sosyalismin iki kurucusundan biri, yoksa sosyalizmin tarihi çok daha eskilere gider-, "Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu" adlı eseriyle, Diyalektik Materyalizmin klasiklerinden olan bir eser vermiştir. Memleketimizde sadece kulaktan dolma bilgiyle sosyalizm üzerinde nutuklar atıldığı günlerde bir yayınevi, Engels'in bu ünlü eserini dilimize kazandırarak gerçekten yerinde bir iş yapmıştır.

Dört bölüme ayrılan kitap sırayla şu ara başlıklarını taşımaktadır:

"Hegel'den Feuerbach'a", "İdealizm ve Materyalizm", "Feuerbach'in din felsefesi ve etikası", "Diyalektik Materyalizm".

Engels eserindeki ilk bölümde Hegel'in idealist sistemi ve diyalektik metodu üzerinde durmakta, ikinci bölümde idealizm ile materyalizm arasındaki münasebetleri incelemekte, üçüncü bölümde Feuerbach'ın din felsefesi ve etikası üzerinde geniş açıklamalarda bulunmakta, son ve dördüncü bölümde ise kendi görüşünü, diyalektik materyalizmin ana hatlarını ortaya koymaktadır.

Kitabı fransızcadan çeviren Nizamettin Burhan, çevirisinin başına yazdığı önsözde, çevirisi için şöyle demektedir: "Bilim ve felsefe eserlerini üniversitelerimizde okutulan ders kitaplarından değil de, ilk kaynaklarından, kimsenin aracılığına lüzum kalmadan öğrenmenin çok daha doğru ve çok daha verimli olacağını düşündüm.

İşte bu görüşten hareket ederek Engels'in bu eserini çevirmeye karar verdim. Böyle bir eseri çevirmeye kalkışmanın bir gözü peklik hatta bir bakıma densizlik olduğunu biliyorum.

Ama eserleri bütün dünya dillerine tekrar tekrar çevrilmiş, milyonlarca satılmış Engels gibi bir düşünürü, ölümünden 67 yıl sonra bilmezden gelmek, tanımamak her şeyden önce bilime karşı büyük bir saygısızlıktır. Açıkça itiraf edeyim ki çeviriyi yaparken büyük güçlüklerle karşılaştım. Böyle bir eseri çevirene çok şey sorarlar:

— Almanca biliyor musun? Hegel felsefesini iyi biliyor musun? Maddeciliği iyice inceledin mi?

Bütün bu sorulara evet diyebilmeyi çok isterdim. Benimki sadece iyi niyetli bir çaba."

Dilimize ikinci defa çevrilmiş olan "Ludwing Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu" adlı kitabın ilk baskısının piyasadan yok olmasının üzerinden yıllar ve yıllar geçti. Yıllarca önce de, dar bir çevrenin dışında yayımlanışından kimsenin haberinin olmadığı bu eserin ikinci defa dilimize kazandırılışı, sosyalizm lâfının çok edilmeye başlandığı günlerde son derece faydalı olmuştur Sosyal Yayınlar kitabevinin ardarda yaptığı yayınlar, bu arada çıkan John Strachey'in "Sosyalizm Nedir?", Cachin'in "Sosyalizmin Işığında Bilim ve Din" adlı kitapları da, Engels'den yapılan çeviriyle birlikte, sosyalisin konusunda kültürünü arttırmak isteyenler için gerçekten son derece kıymetli eserlerdir.

C E M İ Y E T

Ferit Melen, mütemadiyen alnındaki terleri silen gazeteciye bakarak sordu:

"— Neden böyle terliyorsunuz?"

Gazeteci, mendilini cebine yerleştirdikten sonra cevap verdi:

" —Bilmiyorum beyefendi.. Ama bugün Johnson'u takiple görevliydim de.."

Melen, alnı boncuk boncuk terlemiş gazeteciye hayretle sordu:

"— İyi ama, bu derece çok mu koşturdu sizi? Duyduğuma göre, herkesin elini sıkmadan edemiyormuş, ha?"

Gazeteci boynunu büktü:

"— Ne diyorsunuz Ferit bey!.. Alimallah, Kasım Gülek yanında amatör kalır Başkan Yardımcısının.."

Hakikaten başkentteki gezisi Amerikan Başkan Yardımcısını o kadar çok kimseyle yüzyüze getirdi ki, altmışına merdiven dayamış Teksaslının buna nasıl dayandığı, kısa zamanda bu kadar çok kimseyle nasıl haşır neşir olduğu herkesin dikkatini çekti. Başkan Yardımcısı Ankarada, şimdiye kadar hiç bir politikacının aklına gelmeyen Bir kolaylık icad etti. El sıkmak için etrafını saran -pek çoğu çocuktu- kalabalığı Teksaslılara has pratik zekâsıyla sıraya diziverdi, yanındaki muhafızlarından birisini bir uca, görevliler" den birini öteki uca yerleştirdi. Çocuklara, el sıkmak için turnikenin bir başından girip öbür başından çıkmalarını tembihledi. Böylece, onbeş dakika içinde, elini sıkmaya koşanların hepsini memnun ederek, Gülveren mahallesinden ayrıldı.

Başkan Yardımcısının bir başka macerası, Dikimevinin köşesindeki tatlıcı dükkânında geçti.. Mr. Johnson bir ara, etrafını saranlarla birlikte muhallebiciye girdi, dükkân sahibinden çukulata ve dondurma vermesini istedi. Sonra cebinden dört dolar çıkarıp dükkâncıya uzattı. Dükkâncı bir an tereddüt geçirdi, çil çil dolarları almak istemedi. Dolar kaçakçılığıyla suçlanmaktan korkuyor olmalıydı. O sırada birisi, dükkâncıya, parayı almasını, Maliye Bakanının bir iki gün evvel, her vatandasın yabancı para alıp verebileceğini ilan ettiğini söyledi. Dikimevli muhallebici dolarları cebine indirirken, Johnson'a değil, Ferit Melene dua ediyordu.

L. B. Johnson İsmet İnönü ile
Devlet adamları

Amerika Başkan Yardımcısı yaş gününü Balin Otelin salonlarında kutladı. Saat 23 sıralarında, ekserisini gazetecilerin "teşkil ettiği davetlilerin arasına geldiğinde pek neşeliydi. Daha salona girer girmez, yanına sevimli bir hanımın yaklaştığı görüldü. Bu Asuman Kılıçtı ve Mr. Johnson'a, kendisinin de aynı gün doğduğunu söylüyordu. Bu habere Başkan Yardımcısı pek sevindi ve Bayan Kılıcı yanma aldı. Doğumlardaki bu tesadüf, misafirlerden pek çoğunu hayrete düşürdü. Hayret edenlerin başında Asuman Kılıçın zevci Altemur Kılıç geliyordu.

Başkan Yardımcısının başkentteki macerası bununla bitmedi. Mr. Johnson gezilerinden birinde Meclisi de ziyaret etmek istedi. Meclis binasına gelindiğinde yorgun Yardımcının birden bir şeyler arandığı gözden kaçmadı. Mr. Johnson tuvalet arıyordu. Kendisine Meclisin şahane tuvaletlerinden birisini gösterdiler. Bir müddet sonra içeriden Başkan Yardımcısının kısık sesi duyuldu. Mr. Johnson tuvalet kâğıdı istiyordu. Kargaşalık, feryat figan, bir top tuvalet kâğıdı denkleştirilip misafire sunuldu. Misafire kağıdı Meclisin hademelerinden birisi getirmişti.

İş bittikten sonra hademeye yaklaşan bir gazeteci:

"— Aferin, önemli bir görev ifa ettin. Seni gazeteye yazacağız. Adın ne?" dedi.

İsminin gazetelerin birinci sayfasında geçeceğini duyan hademe pek sevindi ve:

"— Cafer..." cevabını verdi.

•

Hazine Genel Müdür Yardımcılarından Ahmet Tufan Gül, yakında Paris yolcusudur. Gül, Pariste Konsorsiyumla ilgili bir vazifeye atanmıştır. Seyahatinin arefesinde Güle Mr. Ripkenle ilgili pek çok görev verildi. Yolcu,. haftanın bütün günlerini Konsorsiyum Başkanıyla beraber geçirdi. Bu yüzden dostlarına veda edemedi.

Paris yolcusuna arkadaşları, Kavaklıdere Tenis Kulübünde bir de yemek verdiler. Güle pek fazla itibar ediliyordu. İtibardan ziyadesiyle mütehassis olan Gül, bir ara mırıldandı :

"— Şu. Ripken de burada olmalıydı da, bizim ne derece itibarlı olduğumuzu görmeliydi.."

K A D I N

Moda

Ucuz, pratik ve şık

Yün örgü takımlar artık kadın gardrobunun temelini teşkil etmektedir. En büyük kadın terziler, Fransanın meşhur kadın terzilerinin eşleri bile, günlerinin büyük bir kısmını yün takımlar içinde geçirdiklerini itiraf etmektedirler. Yün örgü takımları hareket kolaylığı sağladığı gibi, diğer kıyafetlere nispeten ucuzdur da.. Hem modası geçmez, hem bıkılmaz, hem de genç ve şık bir görüşünü vardır. Ama bu, yün takımlarında bir moda takip edilmediği, manasına gelmemelidir. Bu yılın yün modası gerçekten ilgi çekici ve çok caziptir. Sveterler gene birkaç zamandır olduğu gibi eteklerin üzerine düşürülmektedir. Fakat yılın özelliği, kaba görünüşlü yün sveterlerin ajurlu fantezi örgülerle yapılmasıdır. Meselâ, oldukça katta bir yünle dokunmuş spor görünüşlü, eteğin üzerine düşürülmüş, yuvarlak, kapalı yakalı uzun kollu bir sveter düşünülsün. Bunun yaprak işi ajurlu bir örgü ile bağdaşabileceği veya ajurlarla birbirinden ayrılmış geometrik şekillerden meydana getirildiği akla gelmez, değil mi? Fakat işte, yılın yün modasına hakim olan şey, sâde biçim ve görünüşte teferruat zenginliğidir. Bu, kıyafete çok cazip, çok kadınvari bir hava vermektedir.

Etek üzerine düşürülen sveterlerin boyları uzunca olup, dar ve vücuda yakındır. Bu yıl çok moda olan bir şey de, uzunca biten, aşağıdan düğmeli, yumuşak tüylü, düz örgü yeleklerdir. Bunlar jerse örgüsü ile örülmekte ve ekseriya çok aşağıdan çapraz şekilde düğmelenmektedir. Özellikle gençkızlar, bu yeleklerle sonbaharda sokağa da çıkabilecek ve bunları bluzları veya uzun kollu, aynı yünden yapılmış sveterlerle giyebileceklerdir.

Beden kısmı ve kolları düz lâstik örgü ile örülüp, belden aşağısı jerse örgü ile bitirilmiş bir sade yün elbise ise kadına tabii ve çok cazip bir hat kazandırmaktadır.

İyi yün örenler için sonbaharda vücuda yakın, düz örgü örülmüş, yakası eşarpla giydirilmiş sade mantolar çok moda olacaktır. Makine örgülerle twist etekli yün tayyörler yapılmaktadır. Bu, kumaş hissi veren tayyörler bazen de düz etekli olup, biyelerle çok abiye bir hal kazanmaktadır. Açık renkli uzun ceket ve kısa etekli geniş lastik örgülü birçok fantezi tayyörün yakaları, kol ağızları, ilik yerleri yün fırfırlarla süslenmiştir. Bu süsler, yünün bir kert daha her fanteziyi kaldırabilecek kadar ağır durduğunu göstermiştir.

Çin

Kadının gücü

Siyah topuzlu ve ciddiyetine rağmen güler yüzlü, zayıf kadın, gözleri yaşlı dinleyicilerine bir kere daha dikkatle baktıktan sonra:

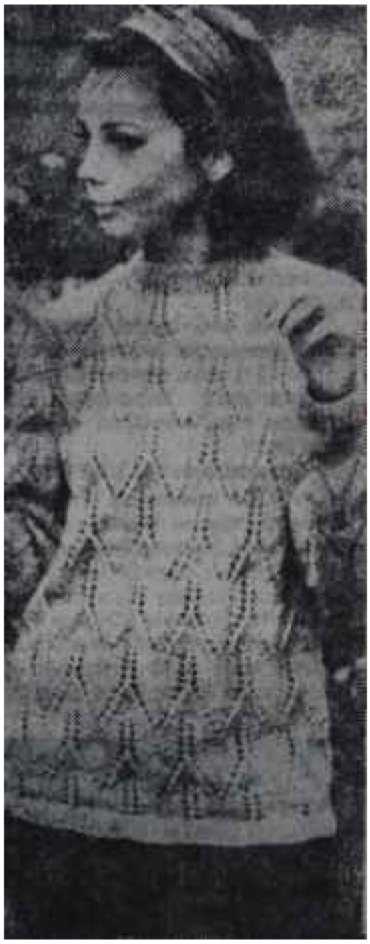
"— Bir kadının iyi bir anne, iyi bir ev kadını olması herşeyden evvel iyi bir yurttaş olmasına bağlıdır. Emniyette olmıyan bir yurtta emniyette bir ev, emniyette bir yuva düşünülemez. İşte bunun içindir ki biz, hür Çin kadınları evimizi düşman istilâsından kurtarmaya yeminliyiz, onu kurtaracak ve yeniden kuracağız" diye konuştu.

Siyah topuzlu kadın kürsüden inerken yüzlerce dinleyicisi tarafından şiddetle, fakat gözyaşları arasında alkışlandı. Olay Formoza adasında, dünyanın en geniş teşkilâtlı bir kadın derneğinin - "Çin Kadınları İstilâya Karşı Savaş Birliği" genel merkez binasında geçiyordu. Konuşan ise, Madam Çan Kay - Şek idi.

Birlik o gün, anavatanda komünist işgali altındaki hemcinslerine ve bütün hür dünyaya bir bildiri yayınlamış ve Kızıl Çinde yürürlüğe giren yeni evlenme kanununu protesto etmişti. Bu kanuna göre Çinli kadınlar devlet eliyle evlendirilebilecek, yani komünistlerin kendileri için seçtikleri kocaları reddedemiyeceklerdi. Bu haber, Hür Çini sonsuz bir ıstıraba boğmuştu. Anavatanı terketmeye mecbur kalmış olan hürriyet aşığı pek çok kimsenin yakınları, kahraman askerlerin eşleri, çocukları, anneleri anavatanda kalmışlardı. Birliği ilgilendiren şey, Kızıl Çinde kalan kardeşlerinin bu tahammül edilmez yeni ıstırapları idi.

Kadınlar, onları kurtarmaya bir kere daha yemin ettiler. Zaten anavatanda da gizli teşkilâtları vardı. Bu savaşta yalnız olmadıklarını biliyor ve anavatana karınca kararınca maddi yardımlarda da bulunuyorlardı. Bir büyük kampanyada, Hür Çindeki her vatandaş, anavatandaki aç kardeşleri için birer kilo pirinç hibe etmişti.

1950 yılında Madam Çan Kay - Şek ve 14 müteşebbis kadın tarafından kurulan "Çin Kadınları İstilâya Karşı Savaş Birliği"nin bugün 100 binden fazla gönüllü üyesi vardır. Bunların büyük çoğunluğunu gönüllü işçiler teşkil etmektedir. Şöhret yapmış", bilim sahasında tanınmış 100 kadar yüksek tahsilli veya yetişmiş Çinli Kadın, Birliği yönetmektedir. Bir büyük genel merkezden başka, Birliğin 53 şubesi, 288 küçük şubesi ve ayrıca da 98 tane çalışma merkezi vardır. Bunlar ordu, okullar, üniversite, başka kadın dernekleri, köy kadınları birlikleri, özel teşekküller ve devlet teşekkülleriyle irtibat halindedirler. Küçük şubeler Ve çalışma merkezleri genel olarak köylü Kadınlar ve dağlarda göçebe hayatı yaşayan kadınlar tarafından yönetilmektedir. Komünizmin, topraklarından içeriye girmemesi için herkes seferber olmuştur.

Bir sveter
Model: 1962

Örnek çalışma

Hür Çinin kaba kuvvet karşısında mukavemetini sağlıyan sağlam kuvvetlerin başında bu kadın birliği gelmektedir. Çünkü bu birlik, Orduyu en zayıf zamanında takviye etmiştir ve bugün çok sistemli bir çalışma ile onu manen ve maddeten desteklemektedir. 1950 yılındaki geri çekil-

me hareketinde Birlik mensupları, adalardan ve anavatandan gelen 170 bin kişilik kafileyi geçe gündüz uyku uyumadan rıhtımlarda beklemiş onların yaralarını sarmış, onlara sıcak yemek vermiş, kısaca onlara kardeş sevgisi göstermişlerdir. Onlarla iftihar ettiklerini belirterek, arkada bıraktıkları ıstırapları, uzun süre göremiyecekleri ailelerini unutturmaya ve morallerini yükseltmeğe çalışmışlardır. Bugün Birliğin en önemli ödevi, gene askeri kuvvetin takviyesidir. Gönüllü işçiler askerin elbiselerini bedava olarak dikmektedirler. Bunların miktarı o kadar çoktur ki, birçok kalabalık merkezlerde ayda bir iki saat çalışarak bu işi başarmakta veya haftada bir gün çalışmakla ödevlerini tamamlamaktadırlar. Seferberlik hali, tek insa na yüklenme tehlikesini kaldırmıştır. Askeri eğlendirmek, oyalamak, yetiştirmek için de ayrıca kollar vardır. Hastahane ziyaretleri muntazaman yapılmakta, harpte sakatlanmış bulunanlara özel ihtimam gösterilmekte, sun'i kol ve bacak yapan bir müessesede kadınlar gönüllü yardımcılık yapmaktadırlar. Ama sulh zamanında asker de boş durmamakta ve memleketi kalkındırmak, imar etmek için çalışmaktadır.

Askeri yardım yanında Birlik, sivil yardıma da önem vermektedir. Çünkü, başarının herşeyden evvel maneviyatın yüksek tutulmasına bağ lı olduğu bilinmektedir. Gönüllü işçilerin çoğu da paralı terzihanelerde çalışıp rahatça hayatlarını kazanmaktadırlar. Bu terzihaneler ve atölyeler Birliğe aittir. Maddi yardım yanında kültürel faaliyetlere ayrıca büyük önem verilmektedir. Hemşire ve hastabakıcılık kursları yanında lisan, okuma - yazma, dikiş ve ilk yardım kursları gibi çeşitli kurslar açılmakta, bunlar ciddiyetle çalışmaktadırlar. Şehit çocukları ve kimsesizler için açılan yetiştirme yurtlarında Birlik mensupları bir anne, abla şefkati ile gayret sarfetmektedirler. "Huashing Children's Home", dünyaya örnek olabilecek bir yetiştirme yurdudur. Bu yurtta çocuklar ellerini de kafalarıyla beraber çalıştırmasını öğrenmekte, gerçek bir ev atmosferi ve ülkücülük aşkı içinde yetişmektedirler. Çinlilere komünizmin gerçek manasını anlatan, bu yolda hür insanları uyaran kültürel faaliyetler ise Birliğin en önemli ödevlerinden biridir.

Çin kadınları gerek çalışma sistemleri, gerek ülkücülükleriyle dünya kadınlığına örnek olabilecek bir teşkilât kurmuşlardır. Eğer hür dünya birgün bir Çin mucizesi kaydedecek olursa bunda kadınların rolü en başta anılacaktır.

Lütfen, bir de "iyi vatandaşlık,, uzmanı!.

Jale CANDAN

Amerikada bulunduğum sırada başımdan gecen küçük bir olayı bugünlerde sık sık hatırlar oldum. Sıcak bir gündü. Çoluk çocuk bunalmış, yaşadığımız yere bir hayli ocaktaki bir plaja gitmeye karar vermiştik. Plaja vardığımız zaman park yerinde yüzlerce otomobil gördük. Her otomobilden bir plaja giriş parası da alıyorlardı. Girdik, kumlara uzandık. Plaj tıklım tıklım olduğu halde, hafifçe çırpıntılı suda tek kul yoktu. Üzerinde düşünmedik, fakat biraz sonra denize girmek üzere yerimizden kalktığımız zaman, dünyada kendi işlerinden başka hiçbir işle ilgilenmiyen amerikalıların dönüp dönüp bize baktıklarını, birşey söylemek istediklerini farkettik. Sahildeki kuleyi işaret ediyorlardı. Mesele nihayet anlaşıldı. Kuledeki memur o gün denize girmeyi yasak etmişti. Bize bu, önce kötü bir şaka gibi geldi. Bizim dalgalı denizlerimizi, Kilyosu, Akçakocayı düşündük. İnsaflı tarafından da olsa, bir de giriş parası vermiştik, sıcakta güneş beynimizi yakmıştı. Ama memur kararında ısrar etti. Çünkü yetkiliydi, sorumla idi. Orada deniz birden coşup tehlikeli olabiliyordu. Baktım, herkes bizim durumumuzda fakat kimse öfkelenmiyor. Çaresiz, biz de onlar gibi yaptık, nizama uyduk, biraz ötedeki ağaçlı piknik yerinde serinleyip, suya girmeden eve döndük.

Gene Amerikada günlerce gazeteleri meşgul eden bir olay hatırlıyorum. Koreli bir harp kahramanı, Kortede amerikalılarla beraber çarpışıp nişanlar, şeref madalyaları aldıktan sonra Kaliforniyaya gelmiş, orada bir Koreli kızla evlenerek, iki tane de çocuk sahibi olmuş. Derken, birgün muhaceret bürosu Koreliyi bulmuş, yirmi dört saat içinde memleketi terketmelerini bildirmiş. Meğerse Amerikada kalmalarını sağlıyacak vesikaları yokmuş. İşte bunun için de derhal memleketi terketmeleri, tekrar gelmek isterlerse yeni bir müracaatta bulunarak, muhacir olmak üzere sıra beklemeleri gerekiyormuş. Gazeteler bu meseleyi çok yazıp çizdiler. Gerçi kimse kanunları uygulayan yetkililerden hesap sormadı ama, bir çare arandı. Teşebbüslere geçildi, çocukların Amerikada doğup Amerikan vatandaşı oldukları hatırlatıldı. Başkan Eisenhower'in müdahalesi istendi, fakat gene de saati gelince, Koreli kahraman çoluk çocuğu ile ve tekrar dönmek umudunda olduğunu söyliyerek, kanuna boyun eğdi, memleketi terketti. Amerikada bulunan yabancıların en çok korktukları şey, altı ayda bir muhaceret bürosuna ödemeye mecbur oldukları bir miktar paranın ödeme tarihini geçirmektir. Çünkü yalnızca bu yüzden ikametlerini uzatma talebinde bulunma haklarını kaybedebilirler. Hele ikameti sırasında polisle bir işi olup ta bu yüzden vize alamıyan bir kimseye artık kimse yardım edemez, hatta çalıştığı müessese ile kontratı bile bulunsa.

Misafir olarak gelenlerin Amerikada çalışmaları yasaktır. Böyle misafir olarak gelen bir tanıdık evinde bir-iki kişiye ders verdi, duyuldu ve derhal bir hafta içinde Amerikayı terketmek durumundu kaldı. Hem de, henüz ikamet müddeti dolmamıştı..

Amerikada polise karşı gelmek en büyük suçtur. Kanun ve nizamlara itaat ise topluma öylesine sinmiştir ki bu, tartışılamaz. Bu, hürriyet ve demokrasi anlayışına aykırı değildir. Aksine bu, hürriyet ve. demokrasinin ilk şartıdır. İyi kanunlar yapmak, İyi bir nizam kurmak, yetkililere sorumluluk kadar da yetki tanımak.. Ama gelin de bir amerikalının elinden kendi hak ve hürriyetini, kanunun çerçevesi içindeki hürriyetini almaya kalkın! İşte o zaman kıyamet kopar. Tenkit hürriyeti vardır, tabii. Bir sistemi, bir kanunu beğenmeyip ona karşı mücadele etmek de serbesttir. Fakat kanun dahilinde yetkisini kullanan sorumlulardan kimse hesap soramaz. İşte bunun içindir ki son günlerde memleketimizde bir yabancının, hem de bu kanunların kendi memleketinde nasıl uygulandığını bilen bir Amerikalının ikamet izni alamamak yüzünden, giriştiği çirkin mücadele gerçekten üzücü olmuştur. Yetkililer bir yabancıma vizesini yenilerler veya yenilemezler. Bu, onların bileceği bir iştir. Bir teşekkül, bu yüzden iyi tanıdığı bir uzmanını kaybedip üzülür ama, yerine bir başkasını getirir. Bu da onun hakkıdır. Sendikalarımızın kuruluşları sırasında iyi uzmanlara ihtiyaçları olduğu muhakkaktır. Ama bizim hepimizin bir de "iyi vatandaşlık uzmanı" na ihtiyacımız var. O zaman ne demokrasi ve hürriyetten, ne de sendikacılıktan korkmamız için sebep kalır. Ama sebep ne olursa olsun, yabancıyı tutmak gerçekten ayıptır.

T İ Y A T R O

Paris

Barrault'nun "Hamlet"i

Odeon Tiyatrosu, bir zamanlar Antoine'ın sanat savaşını verdiği bu XVIII. yüzyıl sonundan kalma bina, şimdi Renaud - Barrault çiftinin çok tan kazanılmış sanat savaşını, Fransız tiyatrosunu güzelleştirecek yeni yaratışlar için gençliğin kucağında geliştirdikleri modern bir sanat yuvası halini almıştır. Yüzelli yıllık Odeon'un koca Paris içindeki coğrafi durumu bunu açıkca göstermektedir. Eski adıyla Odeon, yeni adıyla Fransa Tiyatrosu, Quartler Latin'in göbeğindedir. Seyircisinin büyük çoğunluğunu da bu bilim ve kültür çevresinin aydın gençliği, yeril ve yabancı onbinlerce yüksek tahsil öğrencisi teşkil etmektedir.

Bunu anlamak için bir pazar matinesinde verilen Hamlet temsilini görmeğe gitmek yetiyor da artıyor. Jean - Louis Barrault'un Hamlet'i 1946 dan bu yana onaltı yıllık geçmişi olan bir yaratıştır. O zamandanberi çok görülmüş, lehinde ve aleyhinde çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Öyle iken 1962 yılının bu sıcak aylarında, bir pazar matinesinde, kimbilir kaç yüzüncü defa tekrarlanan bu "Hamlet" temsilinde yer bulabilmek çok güç olmaktadır. Sebebi meydanda: birbirini kovalayan yeni kuşaklar, Shakespeare'in ölümsüz eserinde hala çekici birşey, tadına doyulamıyan bir lezzet bulmaktadırlar. Barrault'nun Hamlet'i aktüalitesini belki kaybetmiştir, ama Shakespeare'in Hamlet'i bu koca salonu dolduran ve yaşları 18'le 25 arasında değişen o canlı ve sıcak seyirci topluluğu için tazeliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Üç çeyrek yüzyıl önce Antoine'ın Fransız seyircisine ilk defa modern ve beşeri çehresiyle tanıttığı, tanıtmaya çalıştığı ve bu uğurda iflâs etmeği göze aldığı Shakespeare'in şimdi yeni kuşaklar tarafından bu derece benimsendiğini görmek, vaktiyle ekilen iyi tohumun nasıl yeşerdiğini, aynı zamanda Antoine çapındaki tiyatro adamlarının büyük hizmetini açıkça gösteriyor. Bu neticeden Barrault'dan çok fuayyedeki küçük büstü, belki de kim olduğunu iyice bilmeyen, genç seyirci kuşaklarına gülümseyen Antoine'ın ruhu kıvanç duymuş olmalıdır.

Comedie - Française'in ikinci sahnesi olmaktan çıkarılıp "Fransa Tiyatrosu" adı altında Renaud - Barrault çiftine emanet edileliberi, eski Odeon gerçekten bir gençlik tiyatrosu olmuştur. Bunu anlamak için repertuarının son yıllardaki oyunlarına bir göz gezdirmek yetiyor : Paul Claudel'in "Tete d'Or"u, Anouilh'un "La Petite Moliere"i, Ionesco nun "Gergedan"ı, Çehovun "Vişne Bahçesi", Shakespeare'in "Jül Sezar"ı, Feydeau'nun "Occupe-toi d'Amelie"si, Andre Obey'in "Le Viol de Lucrece"i, Georges Schehade'nin "Le Voyage"ı, Henri Pichette'in "Guerre et Poesie"sl, daha neler oynamamış Fransa Tiyatrosu..

Jean - Louis Barrault, eski Odeon'un ilk müdürlüğünü yapmış olan Poupart - Dorfeuille'ün 1795 sonunda yazmış olduğu şu sözlere bağlı kaldığını belirtmekten çekinmiyor:

"Odeon yeni bir oyuncu kuşağı yetiştirmek amacıyla çalışmaya başlıyor, ama yalnız yeni oyuncular değil, aynı zamanda yeni trajedi ve komedi yazarları da yetiştirmek, kısacası Fransız tiyatrosunu güzelleştirebilecek bütün istidatlara yeni imkân lar yermek amacıyla da..."

Sonra şöyle diyor:

"Odeon Tiyatrosu, fırtınalı hayatı boyunca sırasıyla Halk Tiyatrosu, Eşitlik Tiyatrosu, Krallık Tiyatrosu. İmparotoriçenin Tiyatrosu ilh. gibi adlar aldıktan sonra 1959 da nihayet resmen Fransa Tiyatrosu olunca, ilk müdürünün belirttiği amaçlardan farklı bir amacı olamıyacağına inandım. 150 yıl boyunca Odeon Tiyatrosunun kaderini çizenler de hep bu amaca bağlı kalmamışlar mıydı? Bu tiyatro tamamiyle modern bir tiyatro olmalıdır, varlığının hikmeti de budur: Yeni kuşakların, gençliğin tiyatrosu olmak. Bu, elbette kolay iş değil, ama gençlik yaşta değil, ruh halindedir. Çünkü insanoğlusosyal durumuyla değil, kafa durumuyla moderndir."

Sahnedeki oyun

İlk oynanışından 16 yıl sonra seyrettiğimiz Barrault'nun Hamlet'i Andre Gide'in tercümesi bir yana, ne yazık ki bu görüşü destekleyecek bir "yenilik", bir "gençlik, tazelik" havası taşımıyor. Başrolde Barrault, Hamlet'in o büyüleyici soluğunu, babasının öcüyle Devletin kaderini bütün ağırlığıyla ruhunda ve kafasında tartan Danimarka prensinin derin ıstırabını sahneden salona ulaştıramıyor, sıcak bir heyecan dalgası halinde taşıramıyor... Buna karşılık, Horatio'da Jean Desailly, Claudius'ta Jacques Dacqmine, Polonius'ta Pierre Bertin, Gertrude'de Marie - Helene Deste ve nihayet Ophelia'da Simone Valere çok inandırıcı yüzler çiziyorlar. Ama temsilin bütününden gene de eski "Odeon kokusu" yükseliyor. Liyme liyme urbalarla, puslu

Paris sahnelerinde Billetdoux'un yeni eseri
Matmazel Törpe'nin sırrı

bir ışık altında sahnede dolaştırılan Hayalet de bu "küf kokusu"nu tamamlamış oluyor.

İstanbul

Hisarda "Macbeth"

Şehir Tiyatrosunun Rumeli Hisarındaki açıkhava temsilleri serin Boğaz akşamlarına yeni bir renk ve mâna kazandırdı. Netice ne olursa olsun, yalnız bu bakımdan, Hisar temsillerinin tiyatro sanatımızın gelişmesinde yeni, ileri ve faydalı bir adım olduğunu kabuletmek gerekir. Kaldı ki bu yaz yeni "Hamlet"le, oyun bakımından, hiç de iyi başlamamış olan Hisar temsilleri, şimdi, ikinci oyun olarak sahneye konulan "Macbeth"le, her bakımdan, parlak bir başarıya ulaşmakta gecikmedi. İçin garip tarafı, o başarısızlıkla bu başarıyı, tesadüfün, aynı soyadı etrafında toplamış olmasıdır. Ayla Alganın Hamlet rolündeki yetersizliğini Beklan Alganın doyurucu "Macbeth" rejisi unutturdu, yeni kazanılan bu güzel açıkhava tiyatrosunu da seyircisiz kalmaktan kurtardı.

Shakespeare temsillerinin bizde, kendi yurduyla Almanya bir yana bırakılırsa, belki kısa, ama birçok Batı memleketlerindekinden zengin bir geleneği vardır. Yeni "Hamlet" ve "Macbeth" temsilleri dolayısıyla Şehir Tiyatrosunun itinalı bir şekilde bastırdığı broşür, bu bakımdan, her zaman kolayca bulunması ve bir araya getirilmesi mümkün olmıyan öğretici bilgiler vermektedir. Muhsin Ertuğrulun "Bizde Shakespeare" yazısı, 1885 de Ebüzziya Matbaasında basılan "H. Y." imzalı "Venedik Taciri"nden, Hasan Sırrı imzalı "Sehv-i Mudhik"ten - "Yanlışlıklar Komedyası" - günümüze kadar gelen Shakespeare tercüme ve temsillerinin kültür hayatımızda oynadığı önemli rolü, Arslan Kaynardağın "Türkiyede Shakespeare" yazısıyla buna eklenmiş olan "Türkçe Shakespeare Çevirileri Bibliyografyası" ve Şehir Tiyatrosuyla Devlet Tiyatrosunun oynadığı Shakespeare oyunlarının listesi de yüz yıllık Shakespeare çalışmalarımızın özetini ortaya koymaktadır. Onun için Türk Tiyatrosu dergisinin 340 - 342- yeni seri 20, 21, 22 - sayılarını teşkileden bu broşür tiyatro tarihimizin Shakespeare bölümü için bir vesika değeri taşımaktadır 1930 dan 1959 yılına kadar bizdeki Shakespeare temsilleri üzerine yazılmış eleştirmelerden seçilmiş, parçalar da son otuz yıllık Shakespeare çalışmalarının ne değişik fikirler, kanaatler ve hükümler kaosu içinde gerçekleştirilmiş olduğunu hatırlatmış olmaktadır....

Cani tipi mi, hayalperest mi?

Macbeth", Shakespeare'in bizde en az oynanmış oyunlarından biridir. "Romeo Juliet", "Othello", "Hamlet" ve "Venedik Taciri" daha Türk diliyle temsillere başlanmadan önce, XIX yüzyılın ortalarında, İstanbul sahnelerine çıkarıldığı halde "Macbeth"in ilk temsili -Mehmet Şükrünün fransızcadan yaptığı tercüme - den- ancak 1936 Ekiminde, İstanbul Şehir Tiyatrosunda, Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye konulmuştur.

Bu da gösteriyor ki "Macbeth" trajedisi, birçok bakımlardan, sahneye konulması ve hakkıyla oynanması güç Shakespear'lerden biridir. Güçlük, esere adını veren Macbeth çiftinin karakter yapılarından doğduğu kadar -50'den eksik olmıyan- kişilerinin ve -25'i bulan- sahnelerinin çokluğundan ileri gelmektedir. Buna Hisar temsillerine katılan bir tabur figüran -1. Ordu, 66. Tümenin hakiki erleri- eklenecek olursa, "Macbeth" temsilinin gerektirdiği külfet açıkça görülür.

Bütün oyun Macbeth çifti etrafında döndüğüne göre, Kralını öldürüp yerine geçmeği kuran Macbeth'le kocasını bu kanlı hayali gerçekleştirmeye teşvik eden Lady Macbeth'i inandırıcı bir sanat gücüyle yaşatacak sanatçıların her zaman kolay bulunamıyacağı da meydandadır. Bizdeki ilk "Macbeth" temsilinden hatırda kalan - o temsili görmüş olanlar için- Büyük Behzatın Kapıcı rolündeki unutulmaz yaratışından başka ne olmuştur ?

Shakespeare'in her oyunu, her kahramanı için olduğu gibi "Macbeth" için de çeşitli yorumlar yapılmış, kendisi ve karısı için hayli mürekkep akıtılmıştır. Kimi eleştirmeciye göre Macbeth'ler birer "doğuştan cani" tipidirler. Elele verip krallarını öldürmüşler, tahtına geçmişler, o tahtta rahatça hüküm sürebilmek, hatta veraseti başkalarının çocuklarına bırakmamak için, cinayet üstüne cinayet işlemekten çekinmemişlerdir. Kimisine göre de Macbeth'ler vicdan azabının sembolüdürler. Akıttıkları kan az zamanda, onlarda rahat huzur bırakmamış ikisini de türlü kuşkular korkular ve pişmanlıklar içinde kıvrandıra kıvrandıra nihayet boğmuştur. Bu yorumların dışında, daha insani yorumlar da vardır. Mesela Rene Lalou'nun Macbeth'i bir hayalperest gibi gören ve tahlil eden yorumu gibi... Macbeth'leri cinayetten cinayete sürükleyen taht hırsını bir amaç değil, bir vasıta sayan ünlü eleştirmeci, Shakespeare'in bu oyununu hayal gücünün dramı saymaktadır. Ona göre Macbeth'in cadılarla olan münasebeti şuuraltının dile gelmesinden başka bir şey değildir. Kanlı şeyler kurduğu için kötülük cinleri ona cevap vermişler, onu teşvik etmişlerdir. Hayal gücünün verdiği fantastik inançlarla kötülük üstüne kötülük edecek, suçsuzların kanına girecektir. Ama cadılar, onu aldatacaklar, ele verecekler ve nihayet kendi kaderine terkedeceklerdir. O zaman, insan ve tabiat - üstü kudretlerin yardımından umudunu kesince, Macbeth beşeri yasaların sillesini yiyecek, meydan okuduğu beşeri adalet ona cinayetlerini ödetmekte gecikmeyecektir.

Sahnedeki oyun

Bu yorumlardan ikincisini benimsediğini programdaki yazısında belirten genç sahneye koyucu Beklan Algan "Macbeth"i bir "vicdan azabının dramı" olarak ele almış ve, bilhassa Macbeth rolünde, bu görüşe uygun sonuçlara ulaşmıya muvaffak olmuştur.

Yorumu ne olursa olsun, herşeyden önce, bu derece kalabalık, dram olarak belki kesin, yoğun, ama vaka ve hareket olarak hayli dağınık bir Shakespeare trajedisini açıkhavada, inandırıcı bir atmosfer, doyurucu bîr . sahne düzeni içinde canlandırabildiği için Beklan Alganı övmek gerekiyor. Yalnız başrolleri değil, tâli rolleri oyundaki gerçek değerleriyle belirtmesini bilmiş, temsilin bütününe ağır, buruk, ama ihtişamlı ve şiirli bir hava, bir Shakespeare havası kazandırmayı başarmıştır. Bunda Sabahattin Eyüboğlunun serbest nazımla yaptığı, sanatlı ve güzel çevirisinin de büyük payı olmuştur. Çok geniş, gösterişli ve tesirli sahne düzeninin yadırganan tek tarafı, burçlarda canlandırdığı hayal sahnelerinin, sırtlarda ve ayrı ayrı yönlerde harekete geçirdiği figürasyonun seyircinin dikkatini azçok dağıtması, meydanda devam eden asıl oyunu ve söylenen sözleri dilediği gibi takibetmesini zorlaştırmasıdır.

Başrolde Agâh Hün, her zaman olduğu gibi, rolün altında ezilmemekle kalmadı, önce çok sevimli, mert, sonraları bütün zavallılık ve vicdan azabı açıkca duyulan bu yüzden de seyircide nefretten başka duygular uyandırabilen çok beşeri bir Macbeth oldu. Lady Macbeth'de şirin Devrim aşırılıklara elverişli tamperamanını zenmesini, ona hakim olmasını bildiğini gösteren, çok ölçülü, zeki ve dengeli bir oyun gerçekleştirdi.

Banquo'da Toron Karacaoğlu Kapıcı'da Necdet Mehfi Ayral, Maeduff'larda Aytaç Yörükaslan ile Özgün Alev Gürzap, Malcolm'de Suphi Tekniker, eserin ve oyunun havasını tamamlıyan canlı, tesirli yüzler çizdiler.

ak akçe kara gün içindir
Kara günlerinizin dostu Ziraat Bankası olacaktır
T.C.
En eski, en kuvvetli ve en geniş teşkilâtlı banka Ziraat Bankasıdır.
T.C. ZİRAAT BANKASI